

VERTĖJAS
STASYS SABONIS

(1925 05 24 -)

Biobibliografija

Elektrėnai
2002 m.

**Vertėjas
STASYS
SABONIS**

Turinys

1. Pratarinė	2 lap.
2. Vertėjas Stasys Sabonis	3-5 lap.
3. S. Sabonio vertimai	
1. Knygos	16-19 lap.
2.1. Vertimai periodikoje	10-13 lap.
4. Stasys Sabonis. Ar buvome per daug nuolankūs?	14-19 lap.
5. Priedai	20-31 lap.

Pratarmė

Žymus lietuvių vertėjas, kraštiečiai Stasys Sabonis išvertė iš serbų, chorvatų, slovakių, slovėnų, čekų ir kitų slavų kalbų virš 50 pavadinimų užsienio rašytojų kūrinių. Jo mėgstamiausias jugoslavų autorius – Nobelio premijos laureatas I. Andričius.

Elektrėnų savivaldybės viešoji biblioteka pabandė surinkti visus St. Sabonio vertimus ir juos suregistruoti vienoje vietoje.

Vertėjas, dībdamas „Vagos“ leidyklos vyr. red. pavaduotoju, bendravo su daugeliu Lietuvos rašytojų, vertino jų kūrybą, recenzavo ją spaudoje. O, eidamas visuomenines Slovakijos draugijos pirmininko pareigas ir vykdydamas kitokią kultūrinę veiklą, reklamavo geriausius Vidurio Europos šalių rašytojų kūrinius, rūpinosi jų leidimu Lietuvoje bei lietuvių rašytojų kūrinių vertimais į slovakių ir kt. kalbas, rašė spaudoje apie jaunųjų rašytojų knygų leidimą „Vagos“ leidykloje, apie literatūrinius ryšius su kitomis šalimis, apie kolegas vertėjus, jų jubiliejų progomis ir kt.

Šie jo straipsniai, recenzijos, straipsniai apie S. Sabonį bus pateikti šioje bibliografijoje.

S. Sabonis vertėjo darbu susidomėjo, pabandęs padėti žmonai versti vadovėlius, todėl planuojama suregistruoti didžiausią dalį jo vertimų mokyklai.

Visa surinkta medžiaga sugrupuota bus į atskirus skyrius pagal darbų apimtį, pobūdį ir reikšmę lietuvių kultūrai, literatūrai, o skyrių viduje sudėta pagal abėcėlę.

Planuojama šį darbą papildyti pavardžių ir grožinių kūrinių pavadinimų rodyklėmis. Čia pateikti vertėjo St. Sabonio autobiografiniai duomenys.

Rengiant šią vertėjo bibliografiją, pasinaudota Elektrėnų sav. viešosios bibliotekos išsaugotais „Spaudos metraščiais“, Vievio m., Kazokiškių km. bibliotekų kraštotyros darbais, asmeniniais ryšiais su vertėju, jo korespondencija.

Sudarytoja dėkoja Trakų raj. viešajai bibliotekai, leidusiai pasinaudoti trūkstama mūsų bibliotekoje respublikine einamąja bibliografija.

Vertėjas Stasys Sabonis

St. Sabonis gimė 1925m. gegužės 24d. Aleniškių kaime (Elektrėnų sav. Kazokiškių seniūnija).

„Tėvai buvo paprasti sodiečiai, knygų namuose nedažnai pasitaikydavo, nebent ūkininko kalendorius ir maldaknygė, pasakų mažam irgi nelabai kas sekdamo. Tačiau vaikystėje pasakas man atstojo mūsų vienkiemį supantys miškai, kur žiemą tėvas mane su vyresniu broliu veždavo kankorėžių rinkti (mat, tėvas tarnavo eiguliu ir reikėdavo į girininkiją nemažai jų pristatyti), o vasarą uogauti ir gybauti. Tie ūksmingi eglynai ir pušynai, kalvoti tėviškės laukai, pelkėtos pievos ir raistai ankstyvoje vaikystėje veikė jausmus ir vaizduotę ne blogiau už stebuklingąsias pasakas, ir man atrodo, jau tada pradėjo formuotis manyje humanitarinė polinkė. O vėliau tą polinkį išryškino bei sutvirtino literatūros mokytojai Kaišiadorių ir Vilniaus gimnazijoje” – prisipažįsta St. Sabonis.

Stasys baigė tris skyrius Kazokiškių pradžios mokykloje, o ketvirtajame skyriuje, pristigus mokinių, jį baigė atokioje Zabarijoje. Penktą, šeštą skyrius – Vievyje.

Vokiečių okupacijos metais mokėsi Kaišiadorių gimnazijoje. Po karo viena gera veikėja parūpino broniruotą ir taip pavyko išvengti kariuomenės.

1945m. St. Sabonis pradėjo mokytojauti Kalviuose, 1951-aisiais metais, dar būdamas VU (lituanistikos) penkto kurso studentas peržengė Valstybinės grožinės literatūros leidyklos (vėliau „Vagos“) slenkstį ir ilgus metus (1951-84) liko ištikimas įtempto leidybinio darbo kasdienybei.

Šie darbštus vertėjo biografijos momentai leidžia mums žvilgtelėti ir prisiminti jo, kaip kūrybingo žmogaus, kūrėjo, vertėjo reikšmingesnius žingsnius nacionalinės literatūros kūrimo link.

Ilgametė redaktoriaus patirtis vertinga buvo, tikslinant naujai besikuriančios vaikų ir jaunimo literatūros leidyklos „Vyturys“ darbo kryptis, kurioje St. Sabonis dirbo 1985-87 metais.

Vertėjas, kaip ir daugelis jo kolegų, prisimena pirmuosius darbo žingsnius, su dėkingumu mena redaktoriaus D. Urbų pamokas apie Dešimtosios mūzos meistrystės paslaptis. Vėliau St. Sabonis savąją ilgametę patirtį nuoširdžiai perteikė jaunesiems vertėjams, redaktoriams.

„Kaip poeziją į turtingų meninių – stilistinių ieškojimų kelią išvedė J. Degutytė, Just. Marcinkevičius, A. Maldonis, A. Baltakis, J. Macevičius, taip lietuviškojo meninio vertimo mokykla, leidybos praktika praturtėjo St. Sabonio, E. Stravinskienės, V. Visocko kūrybine, pasiaukojančia organizacine patirtimi” – St. Sabonio kūrybinio darbo 30-ties metų proga rašė Arvydas Valionis (Naujos knygos. 1985. Nr.5).

Ilgai vertėjo darbo metai paženklinoti knygų vertimais iš serbų, chorvatų, čekų, slovākų, slovėnų ir kt. slavų kalbų. Nuo G. Briancevo apysakos „Pėdsakai sniege” (1955), pradedančios vertimų sąrašą, per D. Čosičiaus, I. Šamiakino, M. Stelmacho, R. Tagorės, V. Minačo, R. Morico, J. Navratilo, V. Stoišino kūrybos puslapius iki naujausių vertimų – Slovākų novelių, Serbų novelių, A. Bednaro satyrinio romano „Petrijos vainikas”, D. Tatarkos „Pintiniai krislai”, K. Čapeko „Pašnekesiai su T. G.

Masaryku" ir kt. rašytojų prozos kūrinių bei pjesių, sudarė antologiją „XXa. Serbų poetai”.

„St. Sabonis stengėsi versti tų rašytojų kūrybą, kuri jam yra artimiausia, giminingiausia jo meninei mąstysenai, pagavos temperamentui. Į pirmą planą iškyla lyrinės prozos tradicijas ginantys slovakių rašytojų F. Švantnerio, L. Ondrejevo, D. Chrobako kūriniai, tautos gyvenimo dramatiškumą įamžinanti Nobelio premijos laureato I. Andričiaus (Jugoslavija) kūryba: romanas „Drinos tiltas”, apysakų knyga „Prakeiktas kiemas”, romanas „Panelė” (1994) – rašė kritikas A. Valionis.

Vertėjas norėjo pažinti ne tik verčiamo autoriaus tautos istoriją, kultūrą, bet stengėsi tiesiogiai pažvelgti į tos šalies peizažą, pajusti nacionalinio charakterio temperamentą, susipažinti su papročiais. St. Saboniui teko laimėti pakeliauti po jo verstų kūrinių veikėjų kraštus, pabendrauti su autoriais. Tie susitikimai praplėtė pažinčių, kūrybinių interesų ratą.

St. Sabonio atliktas vertėjo darbas aukštai įvertintas Slovakijoje, už slovakių vaikų lit. propagavimą St. Sabonis apdovanotas L. Podjavorinskos medaliu. Tačiau ano meto Lietuvoje tik po keliasdešimties vertimų St. Sabonis susilaukė vos keletą recenzijų, kas liudija apie buvus nedovanotiną abejingumą vertėjo darbui.

Pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais St. Sabonis kartu su sūnumi Arvydu parengė sovietinio meto dokumentų ir memuarinių liudijimų knygą „Rašytojas ir cenzūra” (1992m.). O str. „Ar buvome per daug nuolankūs?” St. Sabonis prisimena spalvingus metus, dirbant „Vagos” I-kloje vyr. redaktoriaus pavaduotoju, Originaliosios literatūros sk. vedėju, kuomet neužteko žiūrėti vien meninės naujų kūrinių vertės, nes didžiausia problema – grafomanai, kuriuos reikėjo perskaityti, atmesti. Nelengva buvo vykdyti komunistų partijos leidyklų darbuotojams keliamus uždavinius, laikytis Glavlito reikalavimų ir pačiam reikalauti iš autorių „reikiamo idėjinio lygio”.

St. Sabonis prisimena „... tai buvo daroma daugeliu atvejų ne dėl pernelyg bolševikinio uolumo ar „partinio principingumo”, bet gerais ketinimais: norėta šitokiu būdu išvengti didesnės blogybės – prarasti galimybę apskritai publikuoti partijos ideologų požiūriu žalingus palikimo kūrinius.

Prof. K. Korsakas „Lituanistinės b-kos” serijos komisijos pirmininkas, per posėdžius dažnai kartodavo, kad nereikia rizikuoti, nes galime sužlugdyti tokią gerą palikimo leidimo seriją... Akademiko nuogastavimai pasitvirtino: sulaikius A. Kojelavičiaus „Lietuvos istoriją”, „Lituanistinės b-kos” serija buvo iš esmės likviduota.

Ne vienas mano aprobuotas, rinkti pasirašytas rankraštis buvo įstrigęs vyr. redaktoriaus K. Ambraso kabinete, o iš ten nukeliavęs į LKP CK skyrių (sykį, tuo metu ten dirbantis P. Bražėnas mane draugiškai įspėjo, kad lengva ranka nepasirašinėčiau spaudai leidinių, nes jie atsiduria pas juos). Beje, politiniu nebudrumu mane apkaltinęs ir dar vieno komiteto pirmininkas – generolas. Mat gražinės J. Laucei istorinio romano rankraštį „Negandų metai” su standartiniu lydraščiu, kad romano leidykla negali išleisti dėl idėjinės koncepcijos, nepranešiau to generolo vadovaujamam komitetui” – straipsnyje rašo redaktorius St. Sabonis. Vėliau J. Laucei saugumas sufabrikavo bylą, o apie St. Sabonio politinį žlibumą informavo LKP CK ir Spaudos komitetą. „Tuo užsitraukiau didžiųjų viršininkų nemalonę, o pasirašęs spaudai... A. Kojelavičiaus veikalą, galutinai išvedžiau juos iš kantrybės - buvau perkeltas į eilinio redaktoriaus pareigas” – straipsnyje prisimena St. Sabonis.

Sudėtingomis ano meto sąlygomis visiems teko daryti kompromisus, neišvengė jų ir redaktorius St. Sabonis.

Tik atgavus Lietuvoje nepriklausomybę, buvo reikiamai įvertinta St. Sabonio kultūrinė veikla. Jis buvo išrinktas Slovakijos draugijos pirmininku, buvo renkamas Lietuvos kultūros metodinio centro Liaudies teatrų repertuarų kolegijos nariu ir Atviros Lietuvos fondo tarybos nariu.

Vertėjas ne tik daug dirbo su knygomis ir žodynais, bet iki pat sunkios operacijos (galvos smegenų) mėgo bendrauti, keliauti, susitikti su skaitytojais, kraštiečiais. St. Saboniui tapo būtinybė kasmet aplankyti gimtąsias vietas. Jis lankėsi Kazokiškių km., Vievio m., Trakų raj. mokyklose, bibliotekose, kurioms dovanojo išverstų slovakų, jugoslavų, čekų ir kt. šalių literatūros vertimų, lietuvių autorių kūrinių, rašė kraštiečiams laiškus. Visada domėjosi savo krašto kultūriniu gyvenimu, žmonių likimais. Vertėjas mėgo pasakoti jaunimui, kad „romantinio „dvasios“ peno sistemingai semdavosi ir per vasaros atostogas tėviškėje, dirbdamas įvairius laukų darbus, ypač per šienapjūtę ir rugiapjūtę“, ir žadėjo kiek galimybės leis versti širdžiai mielus ir brangius kūrinius.

Janina Vasilavičienė

S. Sabonio vertimai

1. Knygos

1. Andričius, Ivas. Drinos tiltas: romanas / I. Andričiaus. Ant proto ribos: romanas / M. Krleža; iš serbų – chroatų k. vertė Stasys Sabonis; [baig str., p. 443-453, A. Bučio] – V.: Vaga, 1988.- 462p. – (Pasaul. literatūros b-ka / red. komis.: K. Ambrasas ir kt.; kn. 111. XX a. literatūra).
2. Andričius, Ivas. Prakeiktas kiemas: apysakos / iš serbų – chorvatų k. vertė Stasys Sabonis. – V.: Vaga, 1982. – 320p.: 17cm. – Turinys: Sakmė apie vizirio dramblių; Prakeiktas kiemas; „Titaniko“ baras; Anikos laikai; Helena, moteris, kurios nėra. – Įr.- 1rb. 40k.-Tiražas 20000 egz.
3. Andričius, Ivas. Panelė: romanas /iš serbų k. vertė Stasys Sabonis.-V.:Sata, 1994.(K. Spindulys).-197,[2] p.;20cm.- Orig.:Gospodina. /Ivo Andrič.-ISBN9986-20-009-1.-Įr.-Tiražas 4000 egz.
4. Ardamatskis, Vasilijus Ivanovičius. Pėdomis seka mirtis:[apysaka; vertė Sasys. Sabonis].- V., Vaga, 1968.- 392p.;21cm.- (Drašiųjų keliai)- Tiražas 25000 eg- 72k.- Įr. Ардаматский В. И. По следам идет смерть. В. вып. дан.: Грант вызывает Москву.
5. Bednaras, Alfonsas „Sauja skatikų: romanas / iš slovākų k. vertė [ir „Apie aut.” p. 301-302, parašė] S. Sabonis. – V.: Vaga, 1985. – 303p.: - Orig.: Za hrst drobnych / Alfonz Bednar. – Įr.- 2 rb. -Tiražas 20000 egz.
6. Bubenovas M. Baltasis beržas: romanas; vertė L. Janušytė, V. Visockas, S. Sabonis; iliustr. F. Glebovas.- V.: Valst. Grož. lit. l-kla, 1954.- 738p. : iliustr. – Tiražas12000 egz.- 1r. 28k.- Įr.
7. Chrobakas, Dobroslavas. Drakonas sugrižta: apysaka ir apsakymai; iš slovākų k. vertė [ir baig. str. „Dobroslavas Chrobakas”, p. 189-191, parašė] Stasys Sabonis. - V.: Vaga, 1974. (c) - 192p.- Orig.: Dobroslava Chrobak. Drak sa vracia. –Tiražas 15000 egz.- Įr.
8. Čapek, Josef
Vert. Apie šuniuką ir katytę: kaip jie drauge šeimininkavo ir apie įvairiausius kitus dalykus / vaikams parašė ir nupiešė Josef Čapek; [iš čekų kalbos vertė S. Sabonis] – Vilnius: Vyturys, 1999. – 111, [7]p.: iliustr.; 27cm. ISBN N5-7900-0931-X (įr.) -Tiražas 3000 egz.
9. Čekų novelės / sudarė, [baig. str. „Čekų novelės”, p 311-316, ir „Apie knygą ir aut.”, p. 317-324, parašė] Vyt. Visockas. – V.: Vaga, 1984 – 327p; 20cm. – Turinys: Kaimo vaizdelis /Božena Nemcova. Ponas Ryšauskas ir ponas Šleglis/ Jonas Svetoplukas čekas ir kt.; vert.: Giedrius Apuokas, Elena Juškevičienė, Stasys Visockas.- Įr.- 2rb. -Tiražas 30000 egz.
10. Čiosičius D. Saulėtekis toli :[romanas]; vertė Stasys Sabonis.- V.: Valst. grož. lit. l-kla, 1957.- 429p. -Tiražas 8000 egz.- Įr.
- 11.Didžioji pasaulio pasakų knyga: (keturi tomai) – Kaunas: Tyrai, 1998-1999. – 4t.: iliustr.; 25cm. ISBN 9986-893-21-6 (įr.)
T.4; Europos šalių pasakos / [sudarė V. Jackūnas ir A. Jackūnienė – Mikėnaitė; ispanų ir portugalų pasakas vertė M. Subatavičienė, škotų pasakas vertė R. Zagorskienė, albumų pasakas vertė J. Kunčinas, vengrų pasakas vertė V. Agyrkis, slovākų pasakas vertė S. Sabonis]. – [1999] (Kaunas: Spindulys). – 141, [3] p.: iliustr. – Tiražas [2000] egz. – ISBN 9955-01-009-6

12. XX a. serbų poetai: 1945-1985m. serbų poezijos antologija / sudaryt. M. Džerkovičius, S. Sabonis; [įž. str. „Būrys be uniformų“, p.5-17, Valentino Sventicko; [„Apie knygą ir aut.“, p. 312-323, S. Sabonio]. – V.: Vaga, 1988.-333, [2]p.; 21 cm. – Vert.:Alg. Baltakis, H. Bakanas ir kt. – ISBN 5-415-00411-4 ; -[r.- 1rb. 60kp.- Tiražas 3000 egz.
13. Hečka F. Raudonasis vynas: romanas./ vertė ir baig. str. „Apie aut. ir jo kūrybą“, p. 620– 621, parašė] Stasys Sabonis.- V.: Vaga, 1976.- 624 p.- Tiražas 25000 egz.-[r.
14. Hranka, Martinas. Pukšlys ir Murkšlys: [pasakos]: ikimokykl.amž.;iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Ondrejus Zimka.- V.: Vaga, 1974. (c) – 40p.: iliustr.- Orig.: Martin Hranka, Furko a MurkoTiražas 30000 egz.
- 15.Jarunkova, Klara. Apie neklaužadą liežuvelį: [atsakymėliai: ikimokykl. amž. Vaikams; iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Irena Tarasova.- V.: Vaga, [1968].- 29p. įsk. virš.: iliustr.; 25cm. -Tiražas 50000 egz.- 18k. – Virš aut. nenurodytas – Orig.: Klara Jarunkova. O jazyčku, ktory nechcel hovorit:
16. Jarunkova, Klara. Nebyliojo Vilko brolis: apysaka; iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Ivanas Šurman - V.: Vaga, 1973.-176p.: iliustr.. – Orig.: Klara Jarunkova Brat Mlčanliveho v/ka. - Tiražas 25000 egz.- [r.
17. Košas, Erichas. Tinklai; Didysis Makas: romanai /iš serbų – kroatų k. vertė [ir „Apie aut“, p.237, parašė] Stasys Sabonis.- 2-asis patais. leid.- V.: Lietuvos rašytojų s-gos l-kla, 1995.-234, [4]p. - 2000 egz.- [r.
- 18.Košas, Erichas. Tinklai: Romanas; Didysis Makas: apysaka / iš serbų – chorvatų k. vertė [ir „Apie aut.“, p. 326-327, parašė] Stasys Sabonis. – V.: Vaga, 1983. – 328p.; 17 cm. – Orig.: Mpeže; Veliki Mak / Erich Koš – [r.- 1rb. 50k.- Tiražas 20000 egz.
- 19.Andričius, Ivas. Drinos tiltas: romanas / I. Andričius. Ant proto ribos: romanas / Miroslavas Krleža; iš serbų – chorvatų k. vertė [ir paaišk., p. 455-459, parengė] S. Sabonis; [baig. str. „Du milžinai“, p. 443-453, Alg. Bučio]. – V.: Vaga, 1988. – 461, [1] p.; 22cm. – (Pasaul. Literatūros l-kla / red. komis.: Kazys Ambrasas ir kt.; dail. A. Každailis; Kn. 111. XX a. literatūra). – [r.- 4 rb. 10 kp.- Tiražas 90000 egz.
Андрич И. Мост на дрине.
20. Lazičius, Dragomiras. Mano tikėjimas – tu: vyresn. mokykl. amž. / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis. –V.: Vyturys, 1989. – 141, [2]p.; 16cm. – ISBN 5-7900-0148-3. - 25kp; 45kp. (dalis tir.) -Tiražas 20000 egz.
21. Lemas S. Magelano Debesis: romanas; [baig. str. K.Andrejevo]; vertė Stasys Sabonis.- V., Valst. grož. lit. l-kla, 1961.- 479 p.-Tiražas 15000 egz.- [r.
22. Maksimovič D. Jie nebe vaikai: romanas; vertė Stasys Sabonis.- V.: Vaga, 1967.- 235p.-Tiražas 12000 egz.- [r.
- 22^a Makulena aukso mergelė: Slovākų pasakos: vid. ir vyresn. mokykl. amž. / iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Vyt. Jurkūnas (jaun.) – 2-asis, papild. leid. – V.: Vaga, 1983. - 334p.: iliustr. ; 22cm. – (Pasaulio pasakos) – [r.- 75k. - Tiražas 45000 egz.
23. K. – 1152. Matonis, Albertas. Ar pažįsti gyvūnus?: ikimokykl. amž.; tekstas ir iliustr. Alberto Matonio; iš serbų – shorvatų k. vertė Stasys Sabonis.- V.: Vaga, 1976 (c).- [25]p., įsk. virš.: iliustr.- Virš. aut. nenurodytas - Tiražas 100000 egz.

24. Matavulis, Sima. Padūkėlis brolis Bernardas: romanas / iš serbų – chorvatų k. vertė [„Trumpai apie aut.“, p. 267-269, parašė] S. Sabonis. – V.: Vaga, 1985. – 271p.: - Orig.: Баконья фра Брне / Симо Матавуль. – Įr.- 1rb. -Tiražas 10000 egz.
Матавуль С. Совранец брат Беранрд
25. Michailovičius, Dragoslav. Petrijos vainikas: romanas / iš serbų - chorvatų k. vertė [ir „Trumpai apie aut.“, p. 237-238. parašė] S. Sabonis. – V.: Vaga, 1987. – 237, [3]p.; 21 cm. – Orig.: Петрилин веноц / Драгослав Михайлович. – 1rb. 60 kp.-Tiražas 30000 egz.
26. Minačas, Vladimiras. Mirtis vaikščiojo po kalnus: [romanas; „Trumpai apie aut.“, p. 232 - 233.]; iš slovakų k. vertė Stasys Sabonis.- V.: Vaga, 1975 (c).- 234p. - Tiražas 25000 egz.- Įr.
27. Mitano Dušanas. Žaidimo galas : romanas/ iš slovakų k. vertė [ir „Trumpai apie aut.“p.317, parašė] StasysSabonis. -V .: Vaga , 1990.-315, [4] p. ;16cm . - Orig.: Koniec hry/Dušan Mitana.-ISBN5-415-00537-4.-1rb.90kp.- Tiražas 25000egz.
28. K - Moricas, Rudo. Iš medžioklės krepšio: [pasakojimai apie miško gyventojus. „Trumpai apie aut.“, p. 166]: vid. mokykl. amž.; iš slovakų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Miroslavas Hanakas.- V.: Vaga, 1976 (c).- 168p.: iliustr- 22cm.-. Orig.: Rudo Moric. Z polovnickej kapsy. – K.: Poželos sp. Kaune.- Tiražas (25000 egz.)-Įr.
29. Moricas R. Meistro Juodulio arkliukas: [pasaka]: jaun. mokykl. amž. / vertė Stasys Sabonis; iliustr. M. Studenis .- V.: Vaga, 1980. – 53p., įsk. virš.: iliustr. –Tiražas 50000 egz.
30. Novratilas, Jonas. Geltonas mustangas: apysaka: vid. mokykl. amž.: [apie aut., p. 150] / iš slovakų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Liudovitas Ilečka, - V.: Vaga, 1981. – 152p.: iliustr.; 21 cm. – Orig.: Žltý mustang / Jan Navralit. – Įr.- 35k.- Tiražas 30000 egz.
31. Nušičius, Bronislavas. Kvailesniam nusileisk: Linksmos šeimyn. ir nešeimyn. istorijos: [trumpai apie aut., p. 63] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis.- V.: Lietuvos leidybos įm. „Spauda“, 1991.-62, [2] p.; 20cm. – (Linksmoji b-kėlė). – ISBN 5-89942-605-5.- 2rb. 60kp. -Tiražas 25000 egz.
32. Ondrejovas, Liudas. Plėšiko jaunystė: apysaka. [„Trumpai apie aut.“, p. 190] / iš slovakų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Liubomiras Kelenbergas. – V.: Vaga, 1978. (c) -192p.:liustr. - Tiražas 30000 egz.- Įr. – Orig.: Zbojunicka mladost / Ludo Ondrejov.
33. Peroci, Ela. Klaėdų trobelė: [pasaka: ikimokykl. amž. vaikams; iš slovėnų k.] vertė Stasys Sabonis; iliustr. Lidija Ostrec. - V., Vaga, 1970.- [16] p.: iliustr. – Orig.: Ela Peroci. Hišica iz koch.-Tiražas 50000 egz.- 18 k.
34. Poezijos pavasaris: Almanachas. – V.: Vaga. – 24cm. – Leidž. nuo 1965m.
Red. komis.: S. Geda (pirm.), J. Vaičiūnaitė (sudaryt.) ir kt. – 1990. – 376p.: iliustr. – Aut.: G. Aleksa, Alg. Alionis ir kt. – Vert.: A. Baltakis, A. Bernotas, S. Sabonis ir kt. – ISBN 5-415-00529-3.- Įr.- 2rb. 80kp.- Tiražas 10000 egz.
- 34^a Poezijos pavasaris: [eilėraščiai ir lit. straipsniai]- V.: Vaga, 1974. (c)
35. Puškašas Jozefas. Pavėluotas gailesys. – Santykiai; Neištikimybės interpretacija: [apsakymai]; iš slovakų k. vertė Stasys Sabonis. // Pergalė,1977, Nr.8 (c), p. 100 – 117.

36. Serbų novelės / sudarė, iš serbų – chorvatų k. vertė, [baig. str. „Serbų novelės raida”, p.419-421, ir „Apie knygą ir aut.”, p. 422-430, parašė] Stasys Sabonis. – V.: Vaga, 1992 (K.: Spindulys). – 431, [1] p.; 20cm. – Turinys: Pirmoji vaga / Milovanas Dž. Glišičius. Pirmą kartą su tėvu į ankstyvasias mišias ir ... – ISBN 5-415-00691-5 (įr.); B.k.- Tiražas 20000 egz.
37. Slobada, Rudolfas. Uršulė: krimin. meilės istorija / iš slovākų k. vertė S. Sabonis. – V.:Valst. Leidybos centras, 1991. – 104, [1]p.; 21cm.. – („Nemuno žurn. b-ka) – Orig.: Uršula / Rudolf Sloboda.- 2rb. 80kp. -Tiražas 10000 egz.
38. Slovākų novelės / sudarė [baig. str. „Slovākų novelės, p. 450-453 ir „Apie knygą ir aut.”, p. 454-462, parašė] S. Sabonis. – V.: Vaga, 1985. – 463, [1]p.- 2rb. 80kp.-Tiražas 45000 egz.
39. Slovākų pasakos: [vid. ir vyr. mokykl. amž. vaikams; iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Liubovitas Fula].- V.: Vaga, 1970.- 228p.; 8 iliustr. lap. – Orig.: Slovenske rozpravky. -Tiražas 25000 egz.- 75k.- Įr.
40. Stelmachas M. Plati giminė: romanas – kronika. -V.: Valst. grož. lit. l-kla, 1962. –Tiražas 12000 egz.- Įr.
[T] 1. Vertė P. Želvys.- 760p. – 1rb. 27kp.
[T] 2. Vertė S. Sabonis -555p. – 94kp.
41. Stiklo tiltas: Slovėnų pasakos; iš slovėnų k. vertė Stasys Sabonis; red. S. Ingaunytė; red. – vert. E. Tamulionienė. -3 knygos.- V.: Lietuvos aklųjų d-jos leidykla. -Tiražas 11 egz. - Įr.
42. Stiklo tiltas. Slovėnų pasakos: [vid. ir vyr. mokykl. amž. vaikams]; iš slovėnų k. vertė Stasys Sabonis.- V.: Vaga, 1972.- 160p. – Orig.: Slovenske narodne pravljice - „Vaizdo” sp.; 22cm.- Tiražas 25000 egz.- Įr.
43. Stinglas, Miloslavas. Nepažįstamoji Mikronezija / iš slovākų k. vertė Stasys. Sabonis. – V.:Mintis, 1983. – 280p.:8 iliustr. lap.; 20 cm. – Orig.: Neznamou Mikronezion / Miloslav Stingl. – Įr.; 2rb.-Tiražas 10000 egz.
44. Stoišinas, Vladimiras. Išspirtas čempionas: apysaka: vyresn. mokykl. amž. / iš chorvatų k. vertė S. Sabonis; iliustr. Slobodanas Miličius. – V.: Vyturys, 1992.-190, [2] p.: iliustr.; 16cm. – ISBN 5-7900-0609-4: B.k.- Tiražas 7000 egz.
45. Stoišinas, Vladimiras. Kino teatras degtukų dėžutėje: apysaka: jaun. ir vid. mokykl. amž. / iš serbų – chorvatų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr., Slobodanas Miličius. – V.: Vaga, 1983.- 128p.: iliustr.; 17cm. – Orig.: Биоскоп у кутию тибица / Владимир Стойшиню – 20к.- Tiražas 10000 egz.
46. Šamiakinas I. Versmės: romanas; vertė S. Sabonis.- V.: Valst. grož. lit. l-kla, 1958.- 470p. – Tiražas 8000 egz.- 78k.- Įr.
47. Šikula, Vincentas. Atostogos su dėde Rafaelu: [apysaka.]: jaun. mokykl. amž.; iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis; iliustr. Štefanus Cpinas. -V.: Vaga, 1972.- 112p. : iliustr. – Orig.: Vincent Šikula. Prazdniny so strycom Rafaelom. – K.: Poželos sp. Kaune- Tiražas 15000 egz.- Įr.
48. Škrinjarič, Sunčama. Pienės suknelė; Nepatenkinta boružė: [pasakos]; ikimokykl. amž./ iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis; iliustr. Danica Rusjana. – V.: Vaga, 1984. – 13p. įsk.virš.: iliustr.; 27 cm. – Orig.: Plesna Haljina Žutog maslačka; Nezadovoljna bubamara / Sunčana Škrinjarič. – 15 k.- Tiražas 40000 egz.

2. Vertimai periodikoje.

2.1. Grožinių kūrinių vertimai periodikoje

1. Albacharis, Davidas. Meilė yra bed trip: [humoreska] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Šluota, 1991, Nr. p.18.
2. Andričius, Ivas. Išbandymai 38 kameroje: [apsakymas / vert. S. Sabonis] // Vak. Naujienos, 1992, rugpj.5, p.5.
3. Andrič, Ivo. Kelio ženklai: [mintys iš to paties pavad. rinkinio: su trumpais biogr. duom.] ; iš serbų – chorvatų k. vertė St. Sabonis // Naujasis židinys, 1992, Nr.12, p.51-56: portr.
4. Andrič, Ive. Pokalbis su Goja.: [monologas: su red. prier. apie aut.] / iš serbų – kroatų k. vertė S. Sabonis // Metai, 1992, Nr.7/8, p. 64-73.
5. Andričius, Ivas. Sakmė apie vizirio dramblių: apysaka / iš serbų – chorvatų k. vertė Stasys Sabonis [su red. priedu]. // Pergalė, 1981, Nr.3, p.79-104: potr.
6. Asanovičius, Stretenas . Mirusi giria: [apsakymas; su red. prier.] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis / L. Pučkoriūtės iliustr. // Kult. barai, 1986, Nr.10, p. 70-72.
7. Balekas, Ladislavas. Ikvapų laikrodis: [novelė] / iš slovakių k. vertė S. Sabonis // Naujos knygos, 1985, Nr.9, p. 38-41.
8. Bednars, Alfonsas. Mūrinis rentinys: apsakymas [su trumpais biogr. duomenimis] / iš slovakių k. vertė S. Sabonis. // Pergalė, 1985, Nr.5, p.100-124: portr.
9. Bočekas, Jaroslavas. Vylinga beždžionė: [humoreska] / iš čekų k. vertė S. Sabonis // Šluota, 1991, Nr.20, p.21
10. Bulatovičius, Miodragas. Apsikabinimas: iš romano „Raudonas gaidys skrenda tiesiai į dangų“ / [su vert. iš serbų – chorvatų k. S. Sabonio prier.] // Lit. ir menas, 1991, liep. 20, p.4.
11. Bulatovičius, Miodragas . Pasakojimas apie laimę ir nelaimę: [apsakymas] / vertė iš serbų k. S. Sabonis // Pergalė, 1988, Nr.2, p.115-120.
12. Chrobakas, Dobroslavas. Katarina: apsakymas; [su trumpomis biogr. žiniomis]; iš slovakių k. vertė Stasys Sabonis; R. Dickevičiaus pieš. // Lit. ir menas, 1974, birž.8, p. 8 :portr.
13. Čapekas, Karelas. Apdairūs žmonės: [humoreska] / iš čekų k. vertė S. Sabonis // Mūsų sodai, 1991, Nr.10, p.30.
14. Čapekas, Karelas. Archimedo mirtis: [humoreska] / iš čekų k. vertė S. Sabonis // Nemunas, 1991, Nr.12, p.58.
15. Čapek, Karel. Pašnekesiai su [filosofu] T. G. Masaryku: [su red. prier.] / iš čekų k. vertė S. Sabonis // Proskyna, 1991, Nr.5, p.287-298; Nr.6, p.371-384.
16. Čep, Jan. Apie daiktų ir širdies atmintį: [išt. iš kn. „Ivykiai ir žmonės“ / su Almio Grybausko prier. apie. aut.]; iš čekų k. vertė S. Sabonis // Naujasis židinys, 1993, Nr.1, p.39-45: iliustr.

17. Čep, Jan. Mūsų dvasinis genealoginis medis: [apsakymas: su trumpais biogr. duom.] / vertė S. Sabonis // Proskyna, 1993, Nr.5, p. 317-320.
18. Dyduch, Barbara. Komikso vieta mokyklos literatūrinėje komunikacijoje / iš lenkų k. vertė S. Sabonis // Gimt. Žodis, 1993, Nr.1, p.17-24.
19. Drda, Jonas. Dinamito sandėlio sargas: [apsakymas] / iš čekų k. vertė St. Sabonis; M. Ščepavičiaus pieš. // Lit. ir menas, 1985, vas.23, p.10.
20. Dubčekas, Aleksandras. Humaniškumas nulėmė mano sprendimą: [„Prahos pavasario“(1968) lyderio kalba Bratislavos J. A. Komenskio universitete] / iš slovākų k. vertė S. Sabonis // Pasaulis, 1992, Nr.3/8, p.58-61: portr.
21. Džidičius, Liubiša (serbų). Beviltiškas šauksmas; Žiogelio pergalė; Lazaricos langas / vertė S. Sabonis // Pergalė, 1988, Nr.2, p.103-104.
22. Džidičius, Liubiša (jugosl.) Vingrupio sodiečiai; Vilkė; Persikėlimas; Vienas mielas šuo; Šaulys / vertė S. Sabonis. // Lit. ir menas, 1986, lapkr. 22, p.13.
23. Francouzas, Pavelas. Dingo „Mersedesas“: apsakymas / iš čekų k. vertė Stasys Sabonis; Vilijos Giedraitienės iliustr. [su red. priedu]. // Nemunas. 1984, Nr.4, p. 56-57.
24. Gregoras, Peteris. Namų darbas: scenarijus; Tas saldus žodis laisvė [humoreska] / iš slovākų k. vertė S. Sabonis // Lit. ir menas, 1992, kovo 28, p.15.
25. Gregoras, Peteris. Troleibuse: [humoreska] / iš slovākų k. vertė S. Sabonis // Šluota, 1992, Nr.4, p.21.
26. Hrabalas, Bohumilas. Čekų rapsodija. Bohemian rhapsody: [apsakymas: su red. prier. apie aut.] / iš čekų k. vertė S. Sabonis // Tik vyrams, 1993, Nr.8, p. 26-27.
27. Hrabalas, Bohumilas. Sekmadienio vakaras prieš Kalėdas: [apsakymas] / iš čekų k. vertė S. Sabonis; iliustr. K. Jurevičiaus. // Amžius, 1993, liep. 10-16 (Nr.28), p.11.
28. Ionesco, Eugenias. Pasaulis yra stebuklas ir – siaubas: [pokalbis su rum. dramaturgu E. Ionesco / užrašė] Branka Bogavac; iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Kultūros barai, 1990, Nr.12, p. 23-26: portr.
29. Janichis, Ježis (lenkų) Jei ne generolo barzda...: televizijos pjesė; vertė S. Sabonis. Vlado Žiliaus pieš. // Kalba Vilnius, 1970, Nr.8, p.4 ; Nr.9, p.4-5; Nr.10, p. 4,11.
30. Jarošas, Peteris. Bityne: [apsakymas] / iš slovākų k. vertė S. Sabonis // Mūsų sodai, 1990, Nr.12, p.38
31. Jurikas, Liubošas. Sodininkas: apsakymas / iš slovākų k. vertė S. Sabonis // Mūsų sodai, 1990, Nr.6, p.30-31.
32. Kišas, Danilas. Žmogus, kuris keliavo iš toli: [apsakymas] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Lit. ir menas, 1991, birž.8, p.4.
33. Košas, Erichas. Autobusų stotyje; Riešutmedis; Rašomasis darbas: [apsakymai] / iš serbų – chorvatų k. vertė Stasys Sabonis. // Pergalė, 1979, Nr. 1, p. 92-107.

34. Košas, Erichas (jugosl.) Didysis Makas: [stabus pasakojimas apie didžiulį banginį, tai pat dar vadianmą Maku: [apysaka ; iš serbų –chorvatų k. išvertė Stasys Sabonis] // Pergalė, 1983, Nr.3, p. 112-137.
35. Košas, Erichas . Didysis Makas: (apysaka] / iš serbų –chorvatų k. vertė Stasys Sabonis // Pergalė, 1983, Nr.4, p.107-128.- Pabaiga. Pradžia Nr.3.
36. Kusa, Marija. Šiuolaikinė slovākų drama / iš slovākų k. vertė S. Sabonis. // Lit. ir menas, 1985, birž.22, p.13.
37. Marek, Jiži .Spinta: [apsakymas] / Jiži Marek; iš čekų k. vertė S. Sabonis // 7 meno dienos, 1998, bal. 24, p. 4-5.
38. Michailovičius, Dragoslavas. Padidintos fotografijos ir įkyrios katės: [išt. iš romano „Petrijos vainikas“; su red. prier.] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Pergalė, 1986, Nr.7,p. 110 - 124.
39. Michailovičius, Dragoslavas (serbų). Plikšiai, arkliai ir kaimiečiai: [apsakymas] / vertė S. Sabonis //Pergalė, 1988, Nr.2, p. 110-114.
40. Milkovičius, Brankas. Kalnietis; Triptikas Euridikei; Dūdelė / su S. Sabonio prier.]; iš serbų – chorvatų k. vertė Vl. Baziūnas // Lit. ir menas, 1988, rugs. 10, p.8.
41. Minačas, Vladimiras. Anties ketera: išt. iš romano; iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis; [su trumpomis biogr. žiniomis.] // Pergalė, 1974, Nr.8 (c) , p. 79-86,192.
42. Moric, Rudo Kaip gandonešis Kėkštas norėjo tapti daktaru: [pasaka] / Rudo, Moric; iš slovākų k. vertė S. Sabonis. – Iliustr. // Genys. – [SSN 0132-649X. – 2000, Nr.2, p.6-7.
43. Morisas, Rudo. Stirniukas Baltis; Apie mešką, kuri akmenis vertė: [apsakymai]; iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis. // Mūsų gamta, 1975, Nr.5. (c) ,p. 22-23.
44. Nikoličius, Danila. Jis ir ji: [apsakymas] / vertė iš serbų k. S. Sabonis // Pergalė, 1988, Nr.2, p.106-110.
45. Novak, Slobodan Madre Antonija: [apsakymas] / Slobodan Novak; iš kroatų kalbos vertė S. Sabonis. – Iliustr. // 7 meno dienos, 1998, saus. 9, p.5.
46. Obrenovičius, Aleksandras. Paukštė: radio pjesė; iš serbų – chorvatų k. vertė Stasys Sabonis; A. Kubiliaus pieš.// Moksleivis, 1968, Nr.2, p. 43-48. – Pabaiga. Pradžia Nr.1
47. Oluič, Grozdana. Afrikinė našlaitė: [apsakymas] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Mūsų sodai, 1991, Nr.3, p.38; Nr.4, p.38.
48. Pavličičius, Pao. Sugrįžimas į Hanibalą: [apsakymas] / iš chorvatų k. vertė S. Sabonis // Lit. ir menas, 1993, saus.9, p.7,10.
- 48^aPekičius, Borislavas. Stebuklas Jeruzalėje: [apsakymas: su trumpais biogr. duom.] / iš serbų – kroatų k. vertė S. Sabonis // Atodangos. – V., 1991, p. 153-163.
49. Pišt'aneK Peter Viena ilgą žiemą: [apsakymas] / Peter Pišt'aneK; iš slovākų k. vertė S. Sabonis // 7 meno dienos. – ISSN 1392 – 6462. – 2000, bal. 21, p. 4-5.

50. Popa, Vaskas. Poeto nebylystė; Eilėraščio paslaptis; Poeto dovanos: [eseist. pasisakymai apie poeziją]. / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Lit. ir menas, 1991, bal.6, p.4.
51. Radičevičius, Brankas B. Šviesoforas: [humoreska]; iš serbų k. vrtė S. Sabonis //Šluota, 1990, Nr.15, p.2-4.
52. Ribnikar, Jara. Jo ramybė kaip kalnai, kaip jūra: [apie serbų rašyt. Nobelio premijos laureatą I. Andrikių; iš apysakų kn. „Prakeiktas kiemas“] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis. // Naujos knygos, 1985, Nr.7, p.30-32:portr.
53. Savičius, Milislavas . Arklys: [apsakymas] / vertė iš serbų k. S. Sabonis // Pergalė, 1988, Nr.2, p.122-127.
54. Sekulič, Vladimir. Samuelis Beckettas – štrichai portretui: [apie airių kilmės rašytoją] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Kult. barai, 1992, Nr.3, p.58-60: iliustr.
55. Severas, Josipas. Borėjo žirgas; Aš iriuosi tolyn; Parapsichologinių spalvų kompozicija: [su vert. prier.] / iš kroatų k. vertė S. Sabonis // Lit. ir menas, 1992, liep. 18, p.6.
56. Sidonas, Karolis Mama dainuoja kitokiu balsu: [apsakymas] / K. Sidonas; vertė S. Sabonis.- iliustr. // Lit. ir menas.- ISSN 0233 – 3260- 1998, saus. 24,31.
57. Ščepanovičius, Bronimiras (serbų). Riksmas: [apsakymas] / vertė S. Sabonis // Pergalė,1988, Nr.2, p.120-123.
58. Ščepanovičius, Branimiras. Iliuzija: [apsakymas] / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Lit. ir menas,1988, gegž. 28, p.8.
- 59.Ščepanovičius, Branimiras. Pilna burna žemių: apysaka / iš serbų – chorvatų k. vertė S. Sabonis // Atodangos. – V., 1988, p.203-231.
60. Šegedin, Petar. Niekas – pasaulio pradas: apsakymas. / iš kroatų k. vertė S.Sabonis // Metai, 1993, Nr.11, p.45-64.
61. Švantneris, Františekas. Žmogiškoji drama: apsakymas; iš slovākų k. vertė Stasys Sabonis. //Pergalė, 1972. Nr.5, p. 65-84.
62. Ugrešič, Dubravka (chorvatų). Paskolink man savo heroję / vertė S. Sabonis //Šluota, 1996, Nr.3, p.18: iliustr.

Stasys Sabonis

AR BUVOME PER DAUG NUOLANKŪS?

Vienas poetas, kai telefonu paprašiau parašyti į šį leidinį apie cenzūros draudimus, kuriuos jis patyrė tarybiniais metais publikuodamas savo kūrybą, piktokai atrėžė: „Nerašysiu! Patys rašykite! Kiaulės buvote! O pats buvai pernelyg nuolankus!“ Atsakiau, kad neprisimenu, jog būčiau jam „prikiaulinęs“ dirbdamas „Vagoje“. Iš tikrųjų šį poetą visada vertinau ir gerbiau, kiek leido nedidelės mano galimybės, stengiausi palaikyti. Teisybė, jo knygos sunkiai, bet viena kita išeidavo. („Baltieji rūmai“ ir recenzentai partinėje spaudoje „Vagos“ už tai negyrė.) Na, o nuolankumu poetas, ko gero, apkaltino mane ne be pagrindo. Beje, nuolankumu, tiktai ne tarybų valdžiai, bet jos opozicijai, anais laikais mane kaltino ir dar vienas poetas. 1979 m. Valstybinio spaudos komiteto posėdyje, kuriame buvo vanojama „Vaga“ už tai, kad norėjo išleisti tarybinių tautų draugystės pamatus griaušančią A. Kojelavičiaus „Lietuvos istoriją“ (taip šį prieš 300 metų parašytą veikalą tada įvertino LKP CK mokslo ir mokymo skyriaus vedėjas J. Aničas), komiteto pirmininkas mane taip charakterizavo: „*Vyriausiojo redakatoriaus pavaduotojas Sabonis nepateisino pasitikėjimo, visiems geras, nusileidžia visokioms srovėms...*“

Dabar apgalvojęs vieno ir kito poeto kaltinimus, manau, kad jie abu iš dalies teisūs. Juk iš tiesų, einant lietuvių literatūros redakcijos vedėjo, o vėliau vyriausiojo redakatoriaus pavaduotojo pareigas, teko, kaip tais laikais buvo įprasta sakyti, vykdyti komunistų partijos leidyklų darbuotojams keliamus uždavinius, paklusti leidyklos va-

S. Sabonis — „Vagos“ lietuvių literatūros redakcijos vedėjas (1966—1974), vyriausiojo redakatoriaus pavaduotojas (1974—1979).

dovų nurodymams, laikytis Glavlito reikalavimų ir pačiam reikalauti iš autorių, kad jų kūriniai būtų „reikiamo idėjinio lygio“, neretai ir grąžinti rankraštį dėl to „lygio“ nepakankamumo. Prisimenu, kaip „prievertavome“ J. Apūtį, reikalaudami išimti iš rinkinio „Sugrįžimas vakarėjančiais laukais“ alegorinio pobūdžio apsakymus. Kaip ilgai tąsėmės su R. Granausko knygos „Duonos valgytojai“ rankraščiu, vis prašydami autorių papildyti rinkinį apsakymais su teigiamais kolūkinio kaimo herojais. 1977 m. ruošiant spaudai J. Mikelinsko romaną „Už horizonto laisvė“ priekaištavom autoriui, kodėl jo pagrindinis herojus, atvykęs iš Reicho darbo tarnybos, nenuėina į partizanus, bet ketina grįžti į Vokietiją. Vykdydami tuos „partijos uždavinius“, su redaktore R. Saukiene netgi tokio „superidėjinio“ autoriaus kaip Vyt. Petkevičius „Grupės draugų“ rankraštį įvertinome, kaip antitarybinį romaną (tiesa, mums pasirodė, kad Vyt. Petkevičius mus provokuoja).

Ne mažiau „darbuotasi“ ir su kai kuriais poetais. Gerokai prikamavome Vyt. Bložę dėl jo poemos „Romualdas Pileris“. Po Kalantos susideginimo Kaune, vykdydamas vyriausiojo redaktoriaus nurodymą, išsikvietęs iš Kauno poetą Alg. Mikutą, reikalavau išmesti iš rinkinio „Šiandien piešime žaibus“ (knyga jau buvo sulaužyta) visus eilėraščius, kur buvo žodis „ugnis“ ar „žaibas“. Aiškesnių, „šviesesnių“ eilėraščių pasigedome G. Cieškaitės rankraštyje „Mylėti — gyventi“ (čia mums bandė talkininkauti ir Spaudos komitetas su savo recenzентаis). Panašių pavyzdžių galima būtų prisiminti ir daugiau.

Marksizmo idėjų sargyboje stovėjome ir ruošdami spaudai lietuvių literatūros palikimą. Buvo vykdoma autorių ir kūrinių atranka, atsisakoma tų, kurie ypač priešiški tarybinei ideologijai. Žinoma, tai buvo daroma ne leidinio redaktoriaus ar redakcijos vedėjo iniciatyva ir atsakomybe, bet leidyklos redakcinės tarybos ar konkretaus leidinio redakcinės komisijos nutarimu. Taip, pavyzdžiui, leidžiant A. Baranausko raštų dvitomį buvo nutarta nedėti eilėraščių ciklo „Kelionė Petaburkan“ (žiūr. posėdžio protokolą) ir dalies religinių giesmių. Ruošiant V. Pietario „Rinktinius raštus“ atsisakyta romano „Al-

gimantas“, „*kaipo kūrinio, tendencingai vaizduojančio XIII a. Lietuvos istoriją ir priešingo tautų draugystės ir internacionalizmo idėjoms*“. Grožinės literatūros kūriniuose, atsiminimuose ir laiškuose buvo kupiūruojami „nacionalistiniai“ ir „šovinistiniai“ momentai. Čia kartais prieita iki kuriozų, bijota tokių žodžių kaip „žydas“, „maskolius“ ir pan. Šitaip buvo darami mūsų klasikų kūriniai. Tačiau šiandien nei leidėjų, nei redakcinių komisijų gal ir nereikėtų beatodairiškai smerkti. Juk tai buvo daroma daugeliu atvejų ne dėl pernelyg didelio bolševikinio uolumo ar „partinio principingumo“, bet gerais ketinimais: norėta šitokiu būdu išvengti didesnės blogybės — prarasti galimybę apskritai publikuoti partijos ideologų požiūriu žalingus palikimo kūrinius. Prisimenu prof. K. Korsakas, „Lituanistinės bibliotekos“ serijos komisijos pirmininkas, per posėdžius dažnai kartodavo, jog nereikia rizikuoti, nes galime sužlugdyti tokią gerą palikimo leidimo seriją. Gal gerbiamas akademikas buvo ir per daug apsidraudęs, tačiau pavojus, kad pasirodžius tokiai „žalingai“ knygai, gali būti suvaržytas palikimo leidimas, buvo labai realus. Galų gale akademiko nuogąstavimai pasitvirtino: sulaikius A. Kojelavičiaus „Lietuvos istoriją“, „Lituanistinės bibliotekos“ serija buvo iš esmės likviduota.

Taigi, kaip matome, rodyta to prakeikto nuolankumo ruošiant publikavimui tiek šiuolaikinių autorių, tiek mūsų klasikų kūrinius. Tačiau, antra vertus, ar galėjome būti nepaklusnūs ir nevykdyti „partijos keliamų uždavinių“? Gal reikėjo eiti į atvirą konfliktą, maištauti? Kažin ar tai būtų išję į naudą lietuvių literatūros leidybai ir apskritai mūsų kultūrai. Žinoma, galima kalbėti apie tai, ar ne per daug darėme kompromisų, gal vienu ar kitu atveju galėjome daugiau paprieštarauti, pakovoti gindami autoriaus poziciją. Kiek anksčiau periodinėje spaudoje ir susirinkimuose kai kurie rašytojai yra kaltinę leidyklos redaktorių, kad jie, „*būdami cenzūros talkininkai, bijodami prarasti duonos kąsnį ar sugadinti sėkmingai pradėtą karjerą, dažnai būdavo uolesni negu reikalavo pareigos*“. Remdamasis ilgamete savo darbo praktika „Vagos“ leidykloje, atsakingai galiu pareikšti, jog tai nepelnyti ir neteisingi kaltinimai. Be abejo, kaip ir visur, taip ir lei-

dykloje dirbo įvairių žmonių, vieni uoliau vykdė pareigas, kiti ne taip uoliai ir savo rizika liberaliau vertino rankraščius, tikėdamiesi kaip nors pralįsti pro cenzūros užtvaras. Tačiau negalėčiau nurodyti nei vieno redaktoriaus (turiu galvoj eilinius, kurie redaguodavo rankraščius), kuris būtų buvęs uolesnis, negu reikalavo pareigos, siekdamas karjeros. Juo labiau, kad tos karjeros nei vienas, ypač lietuvių literatūrą redaguojantis redaktorius, nepadarė (jeigu turėta galvoje mano karjera, tai aš į lietuvių literatūros redakcijos vedėjus buvau pakeltas ne už uolų talkininkavimą cenzūrai, nes prieš tai ilgai dirbau versinės literatūros redakcijoje) — atvirkščiai: beveik visi už nepakankamą idėjinį atidumą yra gavę įspėjimų, papeikimų, netekę premijų, ne vienas buvo perkeltas laikinai į žemesnes pareigas. Kaip liudija šio rašinio pradžioje pacituoti Spaudos komiteto pirmininko žodžiai, nebuvau pakankamai budrus „Vagos“ leidinių idėjinio grynumo saugybinis ir aš. Ne vienas mano aprobuotas, rinkti pasirašytas rankraštis buvo įstrigęs leidyklos vyriausiojo redaktoriaus K. Ambraso kabinete, o iš ten nukeliavęs į LKP Centro Komitetą (sykį, tuo metu ten dirbantis P. Bražėnas, mane draugiškai įspėjo, kad lengva ranka nepasirašinėčiau spaudai leidinių, nes jie atsiduria pas juos). Beje, politiniu nebudrumu mane buvo apkaltinęs ir dar vieno Komiteto pirmininkas — tą kartą ne poetas, bet generolas. Mat gražinęs J. Laucei istorinio romano rankraštį „Negandų metai“ su standartiniu lydraščiu, kad romano leidykla negali išleisti dėl idėjinės koncepcijos, nepranešiau to generolo vadovaujamam komitetui. Po kiek laiko Saugumas sufabrikavo J. Laucei politinę bylą, o apie mano politinį žlibumą pasiuntė į LKP CK raštą su komiteto pirmininko generolo J. Petkevičiaus parašu. Aišku, apie tai buvo informuotas ir Spaudos komitetas. Tuo užsitraukiau didžiųjų viršininkų nemalonę, o pasirašęs spaudai jau minėtą A. Kojelavičiaus veikalą, galutinai išvedžiau juos iš kantrybės — buvau perkeltas į eilinio redaktoriaus pareigas.

Savo karjeros žlugimu galėčiau ir užbaigti rašinį, tačiau dar noriu keletą žodžių pasakyti apie leidyklos vadovų (direktoriaus ir vyriausiojo redaktoriaus) vaidmenį

vidinės cenzūros laipsniui, redaktorių žvilgsnio aštrumui. Be abejo, cenzūros varžtų kietumą (pačioje leidykloje ir Glavlite) lėmė bendra politinė atmosfera respublikoje, tačiau nemažai priklausė ir nuo leidyklos vadovų asmeninių savybių, nuo jų drąsos ar baimės dėl savo posto. Dirbdamas su vienokiais ir kitokiais viršininkais turėjau progos tai pastebėti. Savo darbą „Vagoje“ skirstyčiau į du laikotarpius — pirmąjį (J. Tornau, A. Maldonis, J. Cekys) ir antrąjį (K. Ambrasas, A. Pekeliūnas). Tie laikotarpiai vienas nuo kito gerokai skyrėsi. Pirmasis buvo nepalyginamai demokratiškesnis, liberalesnis už antrąjį. Apie tai akivaizdžiai liudija lietuvių literatūros palikimo leidimas. Žinoma, ir pirmuoju laikotarpiu buvo rodoma, pasak poeto, „nuolankumo“ ir politinio budrumo, bet tai galima būtų pavadinti apdairumu. Juk tada ryžtasi išleisti tokius anaip tol ne artimus tarybinei ideologijai kūrinius kaip Vaižganto „Pragiedruliai“, Šatrijos Raganos raštų dvitomis, Igno Šeiniaus „Vasaros vaisės“ ir „Kuprelis“, Jurgio Savickio „Novelės“, Mariaus Katiliškio „Miškais ateina ruduo“, poezijos antologija „Graži tu mano“, kurioje įdėti Bernardo Brazdžionio ir kitų lietuvių emigrantų eilėraščiai. Pirmuoju laikotarpiu sumanyta ir pradėta realizuoti labai reikšmingos „Lituanistinės bibliotekos“ ir „Versmių“ serijos. Taip pat dar A. Maldoniui esant vyriausiajam redaktoriui buvo paruoštas lietuvių romano serijos prospektas, pirmos šios serijos knygos (O. Pleirytės-Vaidilutės „Tėviškė“ ir K. Puidos „Žemės giesmė“) parengtos spaudai ir reklamuotos „Vagos“ leidinių kataloge. Deja, atėjus naujajam vyriausiajam redaktoriui, ši serija buvo atidėta neribotam laikui. Daugelis mano pateiktų pasiūlymų leisti pilnesnius mūsų klasikų raštus (Vaižganto, Maironio, Krėvės ir kt.), pagulėję ant vyriausiojo redaktoriaus stalo, virto vienatomėmis rinktinėmis, kurios niekam nekliuvo, neerzino LKP ideologų akies. Apskritai tada iš esmės pasikeitė leidybinė politika, visų pirma palikimo leidimo srityje. Žinoma, tankesnis ideologinis sietas buvo duotas ir naujosios lietuvių literatūros redaktoriams.

Taigi, kaip matome, sudėtingomis ano meto sąlygomis, ypač dirbant leidybinį darbą, visiems teko daryti kompromisus. Vieni jų darė mažiau, kiti daugiau, tačiau visai išvengti niekas negalėjo. Manau, kad jų neišvengė ir kitose srityse tais laikais dirbantys žmonės. Iš esmės kalbant, neišvengė jų ir poetas, apkaltinęs mane pernelyg dideliu nuolankumu tarybų valdžiai — juk ir jis, nešdamas į tarybinę leidyklą savo rankraščius, irgi darė tam tikrą kompromisą.

1991 m. lapkričio 12—15 d.

© Stasys Sabonis, 1992

Priedai

S. Sabour

NAUJOS KNYGGOS 10

1985

ISSN 0206-3919

In memoriam

STASYS SABONIS

1925. V. 24–2006. V. 17

Žydintį gegužės mėnesį, nesulaukęs savo 81-ojo gimtadienio, mus paliko įžymus vertėjas, Lietuvos rašytojų sąjungos narys Stasys Sabonis.

S. Sabonis gimė ir augo Aleniškių kaime, Trakų apskrityje. Mokėsi Vievio pradžios mokykloje, Kaišiadorių gimnazijoje. Kurį laiką mokytojavo, dirbo vaikų namų auklėtoju. 1946 m. įstojo į Vilniaus valstybinį universitetą, studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Dar būdamas studentas, 1951 m. pradėjo dirbti tuometinėje Valstybinėje grožinės literatūros leidykloje (vėliau – „Vaga“) ir visą tolesnį savo gyvenimą susiejo su knyga – redagavo verslinę literatūrą, dirbo verstinės vaikų ir jaunimo literatūros redakcijos vedėju, vėliau originaliosios lietuvių literatūros redakcijos vedėju, vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju. 1985 m. kartu su daugeliu kitų „Vagos“ darbuotojų, susijusių su vaikų literatūros leidyba, perėjo į naujai įsikūrusią „Vyturio“ leidyklą ir ten dalijosi savo didele leidybinio darbo patirtimi iki 1988 m., kol išėjo į užtarnautą poilsį.

Vertėjo darbu S. Sabonis susidomėjo dar jaunystėje, vos tik pradėjęs dirbti leidykloje. Redaguodamas kitų darbus, jis ir pats pamėgino versti. Iš pradžių rusų ir lenkų autorių kūrinius, paskui, būdamas gabus ir darbštus, savarankiškai išmoko čekų, slovākų, slovėnų, serbų, kroatų kalbas ir vėliau visą amželį darbavosi supažindindamas lietuvių skaitytojus su tų šalių grožine literatūra. Jo išverstų knygų sąrašas ištis įspūdingas – daugiau kaip 60 pavadinimų. Čia ir slovākų autorių romanai V. Minačo „Mirtis vaikščioja po kalnus“, ir D.

Tatarkos „Pintiniai krėsiai“, lenko S. Lemo fantastinis romanas „Magelano debesys“, serbų ir kroatų autorių knygos: I. Andričiaus „Drinos tiltas“, „Panelė“, D. Čiosičiaus „Saulėtekis toli“, M. Krležos „Ant proto ribos“ ir daugelis kitų. O kur dar kūriniai įvairiose antologijose: čekų novelės, slovākų novelės, serbų novelės (jis ne tik daugelio jų vertėjas, bet ir sudarytojas, trumpų biografinių nuorodų autorius), serbų, kroatų, slovėnų, slovākų pasakos, publikacijos periodikoje, daugiau kaip 30 pjesių teatrui.

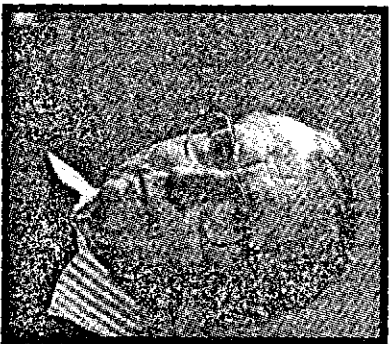
Turint prieš akis tą ilgą darbų sąrašą ir žinant, kad visa tai padaryta po sunkaus, alinanamo darbo leidykloje, t. y. laisvalaikio valandomis, galima pamanyti, kad S. Sabonis, uždaręs leidyklos duris, tik sėdėjo namie prie rašomojo stalo ir vertė. Ne, jis aktyviai dalyvavo ir visuomeniniame gyvenime, Rašytojų sąjungos veikloje, mylėjo gyvenimą, mokėjo juo džiaugtis, mylėjo žmones, ir žmonės mylėjo jį, nes buvo draugiškas, tolerantiškas, geranoriškas, todėl turėjo daug draugų ne tik Lietuvoje, bet ir tose šalyse, kurių literatūrą vertė.

Netekome talentingo literatūros darbininko, šviesaus žmogaus, mielo, nuoširdaus bičiulio. Stasys Sabonis išėjo, bet liko dideli jo darbai ir šviesus jo atminimas visų mūsų, jį pažinojusių, širdyse.

ADOMAS DRUKTENIS

KARALIENĖ KRISTINA – RAŠYTOJA?

Svedijos karalienė Kristina – viena įdomiausių istorinių figūrų. Apie jos gyvenimą knygas parašė Curtas Weibullas, Svenas Stolpė, naujausia – Peterio Englundso „Sidabrinė kaukė“. Skyriai čia trumpi tarsi scenos iš kino

STASYS SABONIS
1925.V.24–2006.V.17

Po ilgos ir sunkios ligos mus paliko Lietuvos rašytojų sąjungos narys, iškilus vertėjas Stasys Sabonis, gražiai ir našiai pasidarbavęs literatūros baruose.

Jis gimė ir augo kalvotame Aukštaitijos kampelyje Aleniškių kaime, Trakų apskrityje, vaizdingoje Neries pašonėje. Baigęs Vievio pradinę mokyklą, toliau mokėsi Kaišiadorių gimnazijoje. Baigusį šešias klases jaunuolių pokario vėjai 1944 m. nubloškė mokytojauti į Valkininkų valsčiaus Kalvių pradinę mokyklą. Tačiau mokslo troškimas neleido nurimti ir 1945 m. atvedė jį į Vilnių, kur, baigęs vaikų namų auklėtojų

kursus, dirbo Vilniaus 9-uosiuose vaikų namuose auklėtoju, kartu mokėsi vakarinėje darbininkų jaunimo mokykloje. Gavęs brandos atestatą, 1946 m. įstojo į Vilniaus universitetą, studijavo lituanistiką. Čia susikrovė rimtus pagrindus vėlesnei veiklai.

1951 m., per paskutinį studijų semestrą, su būreliu bendrakursių atėjo dirbti į Valstybinę grožinės literatūros leidyklą (vėliau ji pasivadino „Vaga“). Atėjo ir pasiliko čia trisdešimt ketverius metus. Ilgįs igūdžių ir patirties šviesaus atminimo Dominiko Urbo „mokykloje“, perkopė visas pakopas nuo redaktoriaus, redakcijos vedėjo iki vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojo. Tačiau leido duona dažnai sprangi ir ašakota. Po A. Vijiūko-Kojelavičiaus „Lietuvos istorijos“ išleidimo anuometinių ideologinių valymų vėtros 1979 m. išbloškė jį iš pamėgto darbo, kur ilgiausiai trūisė originaliosios lietuvių literatūros leidybos organizavimo dirvoje, buvo darbštus, taktiškas, turėjo humoro jausmą ir mokojo bendrauti su autoriais, redaktoriais, juos telkti kūrybiniam darbui. Nušalintas nuo vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojo pareigų, dar kelerą metų „Vagoje“ redagavo vertimus, paskui 1983–1993 m. dir-

bo „Vyturio“ leidykloje, o 1993–1995 m. – Lietuvos rašytojų sąjungos Literatūros fonde.

Šalia organizacinio darbo S. Sabonis išvarė plėčią ir ilgą pradalę jautriai perskaityti ir taikliai atkurti verčiamos prozos vaizdą ir mintį.

Prozos vertėjo kelią jis pradėjo vertimais iš rusų kalbos 1954 metais. Vėliau, leidyklos vadovy primygtinai akinami, jaunieji vertėjai kibo mokyti kity svetimų kalbų, tokių, iš kurių vertėjų annomet stigo. S. Sabonis pasirinko pietų ir vakarų slavų kalbas – slovąkų, čekų, serbų, kroatų, slovenų, lenkų prozą ir vertė ją iš originalo kalbos. Šiandien vertimų bibliotekos lentynoje rikiuojasi daugiau kaip penkiasdešimt jo išverstų knygų. Apsčiai vertimų jis paskelbė antologijose, įvairiuose rinkiniuose, periodikoje. Lietuvių kalba atkūrė ir nemažai pjesių Lietuvos teatrums, televizijai. Tad jo vertimų bagažas didelis ir svarus.

Jis mums atvėrė ilgį tol nepažintus dvasios klotus. Ypač našiai padirbėjo versdamas slovąkų prozą – V. Minačo „Mirtis vaikščioja po kal-

nus“, F. Hečkos „Raudonąjį vėną“, D. Tatarikos „Pintinius kreslus“ ir kitus kūrinius. Pats vertėjas ne kartą lankėsi Slovąkijoje, atsirinkdavo iškilėsnę kūrybą, bendraudavo su rašytojais ir leidėjais, taip pat ten populiarendavo brandžiausią lietuvių literatūrą.

Per S. Sabonio vertimus pirmą kart susipažinome ir su svariausia Balkanų šalių proza: serbų ir kroatų I. Andričiaus, M. Krležos, E. Košo, D. Čiosčiaus ir kity romanais. Visų reikšmingesnių vertimų pabaigoje – vertėjo trumpas, taiklus straipsnis apie autorių ir jo kūrybą. S. Sabonio sudarytų slovąkų ir serbų novelių antologijos mums labai praplėtė ty šalių prozos pažinimo horizontus.

S. Sabonio kūrybiniai laimėjimai prozos vertimų baruose, jo literatūrinė veikla buvo deramai įvertinta – 1974 m. jis buvo priimtas į Lietuvos rašytojų sąjungą ir aktyviai dalyvavo jos veikloje.

Lindėdami atsisveikiname su šviesiu žmogui Stasiu Saboniu, palikusi mums savo ilgų kūrybos metų trūsą. O šiandien prasmingai skamba jo versos lenkų rašytojo V. Terlecko apysakos pavadinimas – „Keliuonė baigė – palisėki...“

VYTAUTAS VIŠOCKAS

LITERATūra ir menas. Operos meno gerbėjus išliko skaudi netektis. Eidama 80-uosius metus mirė operos solistė Elena Saulevičiūtė. Paliko mus sopranas, kuris nuo 1953 metų žavėjo skaidrių skambėjimu.

Elena Saulevičiūtė gimė 1927 m.

2006.05.26, P. 23 „Dalią“ V. Laurušo „Paklydusius paukščius“.

Šiandien jau gal nedaug kas pamena, kokie buvo ryškūs E. Saulevičiūtės sukurti vaidmenys: G. Verdi Aida, Amelija, Elena, Dezdemona (ja dainavo ir su Kipru Petrausku),

Ji buvo pirmoji atlikėja daugelio lietuvių kompozitorių kamerinių kūrinių.

Koncertavo Vokietijoje, Suomijoje, Švedijoje, Kanadoje, JAV, Anglijoje ir daugelyje Rytų Europos šalių.

Mirė žinomas vertėjas

Baigdamas 81 metus po sunkios ilgos ligos mirė žinomas vertėjas, Rašytojų sąjungos narys Stasys Sabonis. Jis vertė į lietuvių kalbą rusų, lenkų, čekų, slovakų, serbų, kroatų literatūros kūrinius. Lietuvių skaitytojus jis supažindino su M.Bubenovo, G.Briancevo, M.Teveliovo, L.Šamiakino, R.Tagorės, E.Košo ir kitų rašytojų kūryba.

BNS, LŽ

Sabaliauskas Algirdas, *1929 VII 26 Marijampolėje; kalbininkas, vertėjas. 1953 baigė VU, dirba Lietuvių kalbos i-te, 1997–2000 jo direktorius. Be mokslinių monografių (*Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija*, 1–2, 1979–82; *Lietuvių kalbos leksika*, 1990), išleido kalbos mokslo populiarinimo knygų: *Žodžiai keliauja* (1962), *Žodžiai pasakoja* (1965), *Žodžiai atgyja* (1967), *Šimtas kalbos mįslių* (1970), *Mes baltai* (1986), *Iš kur jie?* (1994). Paskelbė straipsnių apie J. Bretkūną, K. Donelaitį, A. Baranuską, kitus liet. rašytojus; išvertė latvių prozas.

L: A. Baltakis. Leksikos archeologijos skrespjuvis / *Metai*, 1991, Nr. 1, p. 179–183.

Juozas Laurušas

Sabaliauskas Juozas, *1930 XII 14 Šiauliuose; poetas, publicistas. Baigė vid. m-klą, kurį laiką studijavo žurnalistiką VU. Nuo 1951 buvo žurnalistu Šiauliuose. Kn. *Paoškit, klevai, mano dainų* (1997) lyrinius eilėraščius apie gamtą ir meilę supynė su Atgimimo laikotarpio publicistika – Tėvynės, laisvės, žmogaus paskirties gyvenime apmąstymais. 2000 išleido eilėraščių rink. *Sirdy dar švinta*.

Dalia Striogaitė

Sabaliauskas-Žalia Rūta Adolfas, *1873 IX 4 Krikščiuose (Biržų r.), † 1950 I 11 Kaune, palaidotas Mieleišiuose (Biržų r.); tautosakininkas, poetas. 1896 baigė Kauno kunigų sem-ją, studijavo Fribourgo u-te. Kunigavo Latvijoje, Nemunėlio Radviliškyje, nuo 1920 Kaune. 1921–36 karo policijos m-klos, 1938–40 Lietuvos kariuomenės kapelionas. Pirmasis užrašinėjo sutartines, kartu su A.R. Niemi išleido rink. *Dainos ir giesmės šiaurietinėje Lietuvoje* (1912). Sukūrė dialogizuotas poetas – alegorines dramas *Pančiai* (1917), *Kada rožės žydžia* (1917), *Laumės* (1920), jose įvedė liaudies dainų ir raudų citatas, naudojo pasakų apie laumes motyvus, vaizduodamas sąlygines situacijas ir alegorines figūras, personifikuojančias abstrakčias laimės ir meno kategorijas. Tęsdamas aprašomosios poezijos tradiciją, poemoje *Savų keliu* (1923) apdainavo nerimuotomis monotoniško ritmo eilėmis savo tėviškės upes Nemunėlį, Apaščią, Biržų girią, trimaitais raliuojančius piemenis, gėrėdamasis tvirto būdo žmonėmis, gyvenančiais „po šiaudinių stogu“. Į lietuvių k. išvertė *Kalevalą* (1922). Parašė karo kapeliono atsiminimus *Juodasis kryžius, arba palydėti pasmerktieji* (išl. 1992), kupinus krikščioniškos meilės į sušaudymo vietą vedamam žmogui, skaudžių socialinių apmąstymų ir moralinės savistabos.

L: A. Miškinis. Žalios Rūtos – kun. A. Sabaliausko indėlis į mūsų kultūrą / *Kūryba*, 1944, Nr. 2, p. 92–95; A. Mažiulis. Kan. A. Sabaliauskas-Žalia Rūta / *Aidai*, 1951, Nr. 7, p. 325–

328; B. Stundžienė. Adolfas Sabaliauskas ir senoji liaudies daina / *Liaudies kultūra*, 1996, Nr. 2, p. 43–46.

Vytautas Kubilius

Sabonis Stasys, *1925 V 24 Aleniškėse (Trakų r.); vertėjas. Baigė lituanistiką VU (1951), dirbo „Vagos“ (1951–84) ir „Vyturio“ (1985–87) I-klose. Verčia iš serbų, chorvatų, čekų, slovakių, slovenų ir kt. slavų k. Išvertė D. Čosičiaus *Saulėtekis toli* (1957), I. Andričiaus *Drinos tiltas* (1965), *Prakeiktas kietas* (1982), *Panelė* (1994), D. Mihailovičiaus *Petrijos vainikas* (1987), M. Krležos *Ant proto ribos* (1988), F. Švantnerio *Žmogiškoji drama* (1973), F. Hečko *Raudonas vinas* (1976), A. Bednaro *Sauja skatikų* (1985), D. Mitano *Žaidimo galas* (1990), D. Tatarkos *Pintiniai krėsiai* (1994), K. Čapeko *Pašnekesiai su T.G. Masaryku* (1994), S. Lemo, I. Šamiakino, V. Terleckio, D. Chrobako ir kt. rašytojų kūrinių. Parengė sovietinio meto dokumentų ir memuarinių liudijimų kn. *Rašytojas ir cenzūra* (1992, su sūnumi A. Saboniu).

Alma Lapinskiene

Sabulavičius Steponas, *1686, † po 1729 Grūšlaukėje (Kretingos r.); pamokslų autorius. Spėjama, kunigų sem-ją baigė Varniuose, išventintas 1711. Nuo 1715 kunigavo Salantuose, nuo 1725 Grūšlaukėje. Yra likęs rankraštinis 11 lietuviškų ir 14 lenkiškų pamokslų rinkinys, parašytas 1716–29.

L: V. Biržiška. *Aleksandrynas*, 2, Čikaga, 1963, p. 41; *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, 1, 1969, p. 533.

Mikas Vaicekuskas

Sadaunykas-Sadūnas Jonas, *1925 II 22 Kaliekiuose (Utenos r.); prozininkas, publicistas. Studijavo Vilniaus dailės i-te, dirbo *Tiesos*, *Švyturio*, *Šluotos* red-jose. Apybraižų rink. *Mokytojo kelias* (1950), *Žmonės ir darbai* (1955), *Žemė ir duona* (1964), *Broliai Kilimoniai* (1973), *Tėvų pėdomis* (1984) pakiliu tonu vaizdavo „socializmo statybą“ Lietuvoje. Satyrinių apsakymų rink. *Interviu su kiemsargiu* (1975) pašiepiamas pataikūniškumas, tinginystė, santarvė su niekšybe.

Rimantas Glinskis

Sadauskaitė Zenė, *1949 XII 2 Pakarkliuose (Raseinių r.); poetė. Baigė ŠPI (1987), mokytoja Kaune. Išleido eilėraščių rink. *Viltim ir meile eik į širdį* (1996), *Liksiu žemėj su saule* (1996), *Tu prašei atnešti žiedą* (1997), *Laukimo ašara spindėsiu* (1999), poezijos kn. vaikams (*Abėcėlės šventė*, 1996; *Kai pabels pirma rugsėjo*, 1997; *Žvaigždžių lanka vaikystė bėga*, 1998; *Vaivorykštės spalvas paliesk*, 1998; *Tavo diena, Muzika žiedų ir vėjo*, abi

1925 m. balandžio 18 d. Pakiršinyje (Radviliškio raj.) gimė **Vladas ŽUKAS**, bibliografas. Baigė Vilniaus u-tą, jame dėstė. Parengė J. Janonio, A. Strazdo, V. Mykolaičio-Putino, S. Nėries ir kitų rašytojų bibliografijas, paskelbė darbų spaudos, literatūros klausimais, archyvinių publikacijų, išleido kn. „Lietuvių bibliografijos istorija“ (1983), „Lietuvių knygotyros bruožai“ (1989), „Dirvos“ bendrovė knygoms leisti 1918–1940“ (1994).

1925 m. gegužės 3 d. Šiauliuose gimė **Rožė JANKEVIČIŪTĖ**, vertėja. Baigė Vilniaus pedagoginį in-tą, dirbo „Vagos“ l-kloje, enciklopedijų redakcijoje. Išvertė H. Barbusse'o, Ch. de Costero, A. France'o, V. Hugo, A. Camus, A. Maurois, G. Simenono ir kitų rašytojų kūrinių.

1925 m. gegužės 10 d. Pačiaunėje (Zarasų raj.) gimė **Linas BROGA**, poetas, vertėjas. Baigė Kauno politechnikos in-tą, dirbo kelių ir transporto organizacijose, dėstė Vilniaus inžineriniame statybos in-te. Išvertė Omaro Chajamo, Hafizo, Chagani, Vazeho, Machtamkuli, Kemine poezijos, J. Batrušaičio rusišką lyriką, Nizami poemą „Leili ir Medžnūnas“, jo lyrikos (1985).

1925 m. gegužės 24 d. Aleniškėse (Trakų raj.) gimė **Stasys SABONIS**, vertėjas. Baigė Vilniaus u-tą, dirbo „Vagos“ ir „Vyturio“ l-klose. Verčia iš slovakių, serbų-chorvatų ir kt. slavų k. Išvertė D. Čosičiaus, I. Šamiakino, M. Stelmacho, I. Andričiaus, D. Chrobako, V. Minačo, P. Hečkos, E. Košo, A. Bednaro, S. Lemo, M. Krležos, B. Nušičiaus, A. Tišmos ir kt. rašytojų kūrinių, kn. „Rašytojas ir cenzūra“ (1992) sudarytojas.

1925 m. birželio 26 d. Kaune gimė **Zigmas PAVILONIS**, poetas. Mokėsi Kauno mokytojų seminarijoje, 1947 m. suimtas, iki 1954 m. kalintas Sverdlovsko sr. lageriuose. Grįžęs baigė Vilniaus u-tą. Kaune dirbo gamyklose, bibliotekoje,

Gerbiamą Vėdėją,

Labai dėkoju Jums už sveikinimus, už tokias
gražius žodžius apie mano nuveiktą darbą.
Dėkui, kad tiek dėmesio skirate man, suruošėt
mano vertimus, parodėte.

Dabar ir dėl nelabai stiprios sveikatos ir
pagaliau mano verstų knygų (Storachija, Juzorščija,
Čekijė) nelabai sekėsi versti daugiau, nes visos
leidyklos šios tautos literatūros kūrinius nemori
leisti. Tiesa, vaikams viena knygėlė perėjus metus
pabaigoje „Vyturys“ mano išverstą išleido. Bū jį ir
daugiau verstų knygų (daugiausia ^{ne mano verčių} prozų) ir originalius
jau esu parinkęs Jums atgabenti. Manau atvažiuoti
per brotą Viktorą per sekmines ir vėsusukime su
jomis per Jus į namus, nes bibliotekoje per sekmines, be
abejų, nebusite. Manau, jog užvažiuosime apie 10-11 val.
Tad dar kartą dėkoju už laiškus. Joki
pasmatymo!

S. Salomė

Vilnius, 2000.05.25

VIEVIO BIBLIOTEKOS SVEČIAS

Vėlinių išvakarėse Vievio viešojoje bibliotekoje lankėsi brangus svečias, kraštiečių, vertėjas iš serbų-chorvatų, slovėnų kalbų Stasys Sabonis. Jis bibliotekos skaitytojams dovanojo Nobelio premijos laureato I. Andričiaus, serbų literatūros klasiko B. Nušičiaus, A. Tišmos bei slovėnų poetės B. Bojetu romanų vertimus. Nemažą ryšulėlį lietuvių ir užsienio rašytojų knygų vertėjas atvežė ir iš savo asmeninės bibliotekos archyvų.

Bibliotekos darbuotojos ir skaitytojai dėkingi savo kraštiečiui už labai vertingą dovaną, rūpestį ir nesavanaudiškumą remiant mūsų kultūrą. Džiugu gauti naujus užsienio rašytojų vertimus, nes serbų, slovėnų rašytojų kūrinių biblioteka niekada neturėjo, o dabar skaitytojai galės plačiau susipažinti su šių šalių literatūra. Tą pačią dieną S. Sabonis lankėsi Kazokiškių bibliotekoje ir taip pat padovanojo savo knygų.

Su pagarba ir dėkingumu
Vievio viešosios bibliotekos
vedėja

Janina VASILAVICIENĖ

Susitikimas su vertėju

Liepos 5 d. 12 val. Trakų centrinėje bibliotekoje turėjome progą susitikti su mūsų rajone (Ainiškių k.) prieš 70 m. gimusiu žinomu vertėju Stasiu Saboniu. Vertėjas pristatys tik ką išėjusią E. Košo knygą „Tinklai. Didysis Makas“. „Tinklus“ jau skaitėme 1983 m., o „Didįjį Maką“ lietuviškai skaitysime pirmą kartą.

S. Sabonis paklaustas, kiekgi išvertė knygų iš slovaky, serby, kroatų, lenkų, rusų kalbų, atsakė, jog, darydamas savo vertimų sąrašuką, suskaičiavo 53. Dar šiais metais „Amžlaus“ leidykla turėtų išleisti B. Bojeto knygą „Filijos nėra namie“, o „Alma Litera“ — B. Nuščiaus „Laisvą molės kūdikį“. Vertėjų mėgiamiausias jugoslavų autorius — Nobelio premijos laureatas I. Andričius. „Panele“ (1994), „Drinos tiltas“ (1988), „Prakeiktas kiemas“ (1982) — net trys šio autoriaus romanai išversti į lietuvių kalbą.

„Dar man labai artima tarpukario slovaky lyrinė proza. Esu linkęs į sentimentalumą“, — sako S. Sabonis. Verta dėmesio 1967 m. išversta iš slovaky kalbos knyga D. Tatarkos „Pintiniai kreslai“, bet mus pasiekusi tik 1994 m., nes šis

autorius sovietiniai metals buvo nepageidaujamas nei pačių slovaky, nei lietuvių.

S. Sabonis pirmąją knygą M. Buberovo „Baltasis beržas“ (1954) išvertė kartu su V. Visaku. Vertėjauti pradėjo dirbdamas „Vagos“ leidykloje. 1951 m. baigęs Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą, iki 1984 m. dirbo šioje leidykloje: buvo vaikų ir jaunimo vertinės literatūros (1961—1966), originaliosios lietuvių literatūros (1966—1974) redakcijų vedėju, vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju (1974—1975). Nuo 1985 m. dirbo „Vyturio“ leidykloje. Be jau minėtų knygų, išvertė A. Bednaro „Sąją skatinių“, K. Čepeko „Pašnekesius su T. G. V asaryku“. F. Hečkos „Raudonąjį vyną“, D. Michailovičiaus „Petrijos vainiką“ ir kt. rašytojų proza; kūrinių bei pjesių, sudarė antologiją „XX a. serby poetai“, „Slovaky novelės“, „Serby novelės“.

S. Sabonis nesėdi užsidaręs tarp knygų ir žodžių. Jis mėgsta bendrauti, keliauti. Be to, dar yra Slovakijs draugijos pirmininkas. Priklauso Lietuvos kultūros metodinio centro Liaucies teatrų repertuarių kolegijai, jau porą metų Atviros Lietuvos fondo taryboje.

Alvyda KAZAKYČIOTĖ.

Gerbiama Voveriene,

Gavau kvietimą atvykti į Kazikiškes.
Labai ačiū, būtų labai miela dalyvauti
Jūsų surengtame renginyje (dar prisimenu
likusius pokyčius, kai dar buvau jaunas, smagiai
pažmonkėtada). Deja, dabar mano situacija
dar nelaidžia atvykti ir dalyvauti. Esu neįsai-
sokitąs - kovo 3d. man padarė galvos
operaciją (smegenis). Dabar po truputį jau
stiprėju, buvau silpnokas. Tačiau dar stov-
žiuoti per Jus negaliu. Tai gi linkiu Jums
gerai praleisti šį renginį. Tikimisi, kad pava-
sari susitikime, papasakosite, kaip praėjo
šis renginys.

Iki pasimatymo! Linkiu sėkmės!

S. Sabonas

1998.10.7

Beograd, 4. maj 1994.

Poštovani gospodine Stasis,

Nadamo se da će Vam knjige koje šaljem biti od koristi u prevodilačkom i naučnom radu.

Najljubaznije Vas molimo da nam, ukoliko ste u mogućnosti, šaljete sve Vaše objavljene knjige, separate i članke koji govore o nama, našoj istoriji, kulturi, nauci i stvaralaštvu, jer će to biti dragocen prilog našem fondu. Ovim gestom pomogli biste Narodnoj biblioteci Srbije u ispunjavanju njene dužnosti da prikuplja i čuva gradju od nacionalnog značaja.

Unapred Vam toplo zahvaljujemo na saradnji.

Uz srdačne pozdrave i najbolje želje,

Ivana Nikolić

Ivana Nikolić

P.S. Najljubaznije Vas molim da potvrdite prigen ove četiri knjige. Ostale poručene knjige ćemo Vam poslati čim dobijemo sredstva za njihovu nabavku. Poredje, molim Vas da proverite da li ste dobili knjigu Milisava Savića "Hleb i strelj" koju smo Vam poslali prethodno, prema Vašoj narudžbini sa našeg prethodnog spiska (isti naslov ste tražili i sada).

Poristia priliku da Vas obavestim da smo Vam sa prethodnog spiska, prema Vašoj narudžbini, poslali ukupno 27 knjiga. Da li ste ih dobili, s obzirom da ste potvrdili prigen samo 12 naslova?

Srdačno,

Ivana Nikolić

METAI, KNYGOMIS PAŽENKLINTI

„Tie ūksmingi eglėnai ir pušynai, kalvoti tėviškės laukai, pelkėtos pievos ir raistai ankstyvoje vaikystėje veikė jausmus ir vaizduotę ne blogiau už stebuklingąsias pasakas ir, man atrodo, jau tada pradėjo formuotis manyje humanitarinį polinkį“, — knygoje „Tarybų Lietuvos rašytojai“ prisipažįsta Stasys Sabonis. Tai tarsi genetinis kodas, leidžias mums žvilgtelėti ir prisiminti kai kuriuos šio darbštaus vertėjo kūrybinės biografijos momentus. Vertėjas — kaip ir kiekvienas kūrėjas — į nacionalinės literatūros atmintį patenka su pirmąja knyga ar su reikšmingesne publikacija periodinėje spaudoje. Šiandieną S. Sabonio darbų sąrašas per trisdešimt knygų, verstų iš rusų, lenkų, serbų-chorvatų, slovakų kalbų.

Neretai į literatūrinį gyvenimą ateina vienmečių kūrėjų būrys, apsprendžiantis meninio žodžio vystymosi perspektyvą. Kaip poeziją į turiningų meninių-stilistinių ieškojimų kelią išvedė J. Degutytė, Just. Marcinkevičius, A. Maldonis, A. Baltakis, J. Macevičius, taip lietuviškojo meninio vertimo mokykla, leidybos praktika praturtėjo S. Sabonio, E. Stravinskienės, V. Visocko kūrybine, pasiaukojančia organizacine patirtimi.

1951-ieji metai. Dar būdamas penkto kurso studentas, S. Sabonis peržengė Valstybinės grožinės literatūros leidyklos (vėliau „Vagos“) slenkstį ir iki šiol liko ištikimas įtemptai leidybinio darbo kasdienybei. Nūnai jo ilgametė redaktoriaus patirtis vertinga tikslinant ką tik įsikūrusios vaikų ir jaunimo literatūros leidyklos „Vyturys“ darbo kryptis. Jis, kaip ir daugelis jo kolegų, prisimena pirmuosius darbo žingsnius, su dėkingumu mena redaktoriaus D. Urbo pamokas apie Dešimtosios mūzos meistrystės paslaptis. Dabar S. Sabonis savąją ilgametę darbo patirtį nuodėžiai perteikia jauniems vertėjams, redaktoriams.

Metai, knygomis paženklinėti, — taip galėtume charakterizuoti trisdešimt vertėjo S. Sabonio kūrybinio darbo metų. Nuo G. Briancevo apsakos „Pėdsakai sniege“ (1955), pradedančios vertimų sąrašą, per D. Čiosičiaus, I. Šamiakino, M. Stelmacho, R. Tagorės, V. Minačo, R. Morico, J. Navratilo, V. Stoišino kūrybos pasaulius iki naujausių vertimų — „Slovakų novelių“, A. Bednaro satyrinio romano

„Sauja skatikų“. Kūrybiniuose planuose — serbų rašytojo D. Michailovičiaus knyga „Petrijos vainikas“.

S. Sabonis stengiasi versti tų rašytojų kūrybą, kuri jam yra artimiausia, giminingiausia jo meninei mąstysenai, pagavos temperamentui. Į pirmą planą iškyla lyrinės prozos tradicijas ginantys slovakų rašytojų F. Švantnerio, L. Ondrejovo, D. Chrobako kūriniai, tautos gyvenimo dramatiškumą įamžinanti Nobelio premijos laureato I. Andričiaus (Jugoslavija) kūryba: romanas „Drinos tiltas“, apysakų knyga „Prakeiktas kiemas“.

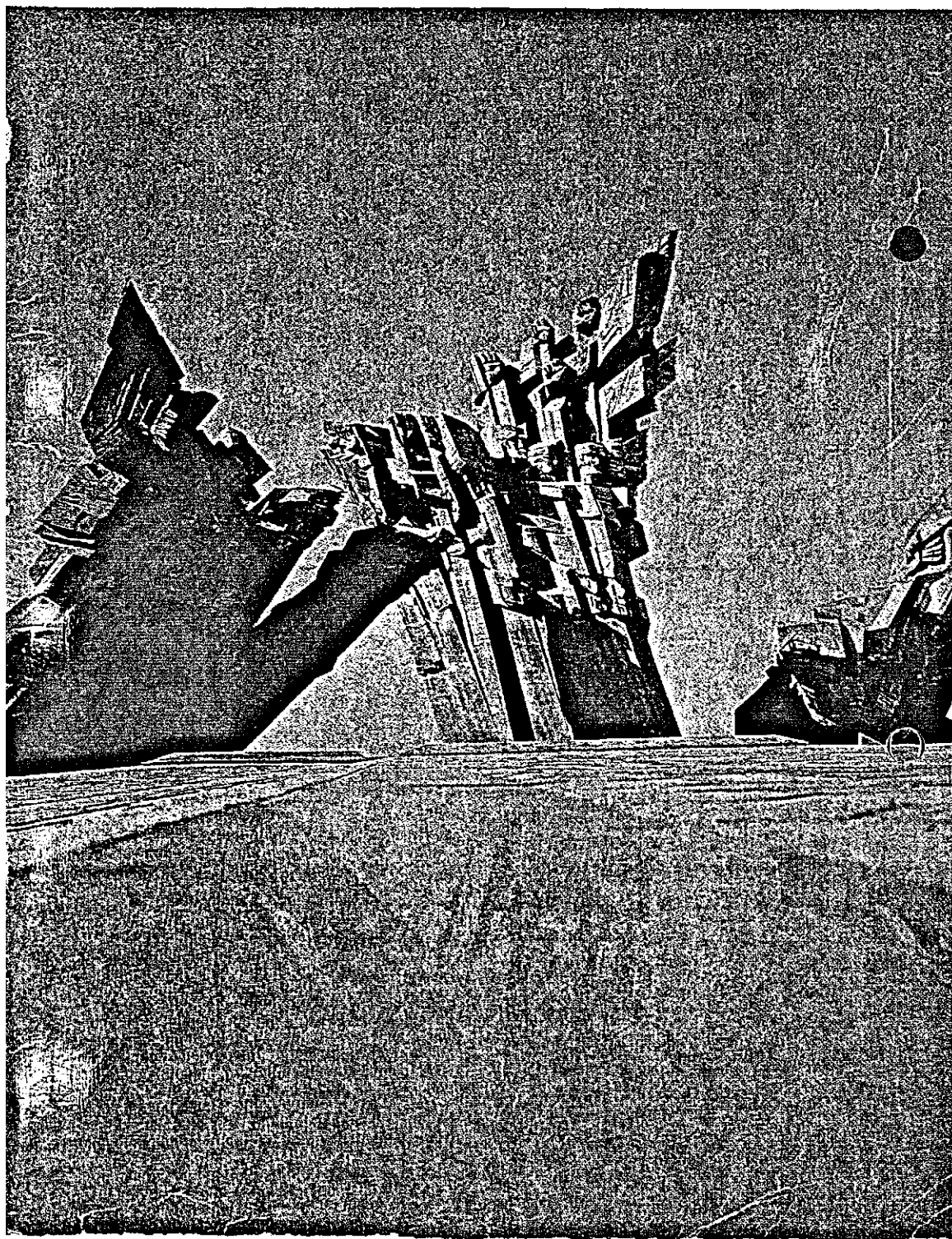
Vertėjui būtina žinoti ne tik jo verčiamo autoriaus tautos istoriją, kultūrą, bet ir tiesiogiai pažvelgti į tos šalies peizažą, pajusti nacionalinio charakterio temperamentą, susipažinti su papročiais. S. Saboniui, vienam iš nedaugelio mūsų vertėjų, buvo lemta pasižvalgyti po jo verstų kūrinių veikėjų kraštus, pabendrauti su autoriais. Tokie susitikimai praplėtė ir pažinčių, ir kūrybinių interesų ratą. Atvyksta į Vilnių literatai iš ČSSR ar Jugoslavijos ir tuojau teiraujasi S. Sabonio: atliktas darbas išgarsino vertėją.

S. Sabonio kūrybinis darbas aukštai įvertintas ČSSR. Už slovakų vaikų literatūros propagavimą S. Sabonis apdovanotas L. Podjavorinskos medaliu. Mūsų respublikoje jo keliasdešimt verstų knygų susilaukė tik... dviejų anotacinio pobūdžio recenzijų. Tai dar kartą paliudija mūsų nedovanotiną abejingumą, nedėmesingumą vertėjo darbui. O gal todėl vertėjai neretai išlieka jauni, ir daugelio kolegų akyse pražysta nuostaba — nejaugi Tau, Stasy, jau šešiasdešimt?!

NAUJOS KNYGOS

ISSN 0206—3919

5
1985

„Југословенска Востана“, 1979. V. 18
Литература светска,

Јунак националан

Разговор са познатим литванским преводиоцем Стасисом Сабонисом о актуелном тренутку литературе у овој совјетској републици, све већем интересовању за дела југословенских писаца и проширивању сарадње у области преводбе

Ових дана у нашој земљи борави Стасис Сабонис, истакнути литвански преводилац и заменик главног уредника издавачке куће „Бразда“ у Вилни. Већ више година Сабонис преводи највеће књиге на литвански. Између осталих превео је дела „На Дрини ћуприја“ Иве Андрића, „Песме“ Десанке Максимовић, „Приче“ Ериха Коша, „Далеко је суице“ Добрице Ћосића...

— Потребно је још више унапредити сарадњу у преводбе са српскохрватског на литвански језик, каже Стасис Сабонис. — У овом тренутку се поставља питање информације о литературама које, иначе, по својој природи желе да се приближавају. При томе ваља водити рачуна да се ово обогаћивање књижевности може посматрати и у домену садржаја и у домену форме. То је допринос поимању свега што једна литература собом доноси.

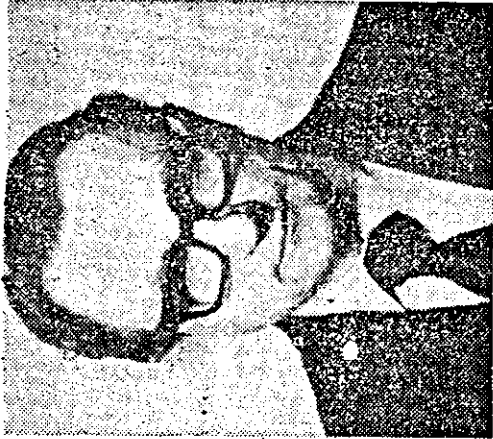
— Да ли бисте нам рекли који су поседи садржаја у литванској литератури? Посебно, у прози и драмском стваралаштву?

— Наша савремена литература насто

ји да идентификује јунака наших дана. Ми у литератури имамо читалачке навике да јунака проналазимо на селу, јер нас литерарно наслеђе на то упућује. То је нови јунак који, дошавши са села, дружије гледа на посао, егзистенцију, на све што среће у новој средини. У том простору удео преводилоца код малих народа има веома значајну улогу. Ју не треба упоређивати са улогом писца, али је несумњиво, да је њен креативни приступ и један продор у свет.

— Колико се савремено стваралаштво у Литванији надовезује на традицију литванске литературе?

— Оно што се може сматрати пореолом данашњих тежњи у нашој литератури, па према томе и присутном традицијом, јесу дела Кристијана Донелатиса из 18. века, аутора поеме „Годишња доба“. У 19. и почетком 20. века главна тема литванске литературе била је село са свим особеностима сеоског живота које су могле да литературу учине занимљивом. Може се рећи, са неким изузецима, наравно, да у литван-

ОСЛОНАК НА ТРАДИЦИЈУ: Стасис Сабонис

ској литератури до другог светског рата преовлађују сеоске теме.

— Да ли је тешко преводити са језика југословенских народа на литвански?

— Највише сам се намучио док сам преводио Андрића. Било је врло тешко наћи синониме за андрићевско схватање живота. Али, ја сам истрајао јер су ме посебно инспирисали снажни карактери и колорити поднебља о којима је Андрић писао.

— Како је литванска публика прихватила Андрићеву „Ћуприју“?

— Код нас у преводеној литератури није било књига са историјским пројекцијама ове врсте тако да су читаоци отворили и упознали још један колоритни свет. Тим више што је ово историјска грађа испричана занимљиво.

Душан Станковић

Šiais metais pasaulio literatūrinė visuomenė mini žymaus Jugoslavijos rašytojo, Nobelio premijos laureato Ivo Andričiaus (Ive Andrič) šimtąsias gimimo metines.

Ivas Andričius gimė 1892 m. Travnike, amatininkų šeimoje. Kūrybinį kelią pradėjo eilėraščiais (išėjo du rinkiniai), tačiau vėliau poezijos atsisakė ir visą gyvenimą rašė prozą. Bene svarbiausią vietą jo kūryboje užima istoriniai romanai „Drinos tiltas“ (1945), „Travniko kronika“ (1945), apysakos „Sakmė apie vizirio dramblių“ (1948), „Prakeiktas kiemas“ (1954) ir kiti. („Drinos tiltas“ ir apysakų bei apsakymų rinktinė „Prakeiktas kiemas“ išleista ir lietuvių k.) Pagrindinis šių kūrinių motyvų šaltinis — rašytojo gimtoji Bosnija, žiauri, kelis šimtmečius trukusi turkų okupacija.

I. Andričiaus „Pokalbis su Goja“ (1934) — savito žanro kūrinys, jo negalima aiškiai priskirti nei prie apsakymų, nei prie esė. Tai dialogas, tiksliau sakant, monologas, kuriame autorius išsako savo meninį credo.

IVE ANDRIČ

POKALBIS SU GOJA

Buvo šiltas ir tykus pavakarys, ant kelio gulė pirmieji šešėliai. Iki Bordo buvo likę apie dvidešimt kilometrų. Važiuodamas pro Croix des Huinse, dešinėje kelio pusėje mačiau bevielio telegrafo stoties bokštus. Tie metalinių tinklų bokštai atrodė švelnūs kaip nėriniai ir stiprūs kaip tvirtovės.

Važiuodamas toliau be paliovos galvojau, kad tie plieniniai bokštai panašūs į aukštas, lieknas gotikines katedras. Juos irgi prižiūri nuolatiniai tarnautojai, kaip dvasininkai bažnyčias. Ir jų viršūnėse tarsi žvakės bažnyčiose dega raudoni ir žali žiburiai, kad per rūką skrendantys lėktuvai neužkliūtų. Viskas juose racionali ir tarnauja aiškiai apibrėžtam tikslui, tuo tarpu bažnyčios bokštai šiandien tėra simboliai. Tačiau argi kadaise bažnyčios nepradėtos statyti racionalių pagrindų? Tikrai to racionalių pagrindo nebeliko, jis užmirštas.

Toji analogija visą laiką nėjo man iš galvos. Ji nepaprastai aiškiai ir įtikinamai jungė mano mintyse tai, ką vadinau arti, su tuo, ką vadinau toli, „galima“ su „negalima“. Turint prieš akis tas šiuolaikines bažnyčias, kuriose kiekvieną akimirką vyksta stebuklas, man rodėsi, jog mano mintys ir vaizduotė lengviau ir greičiau nusikelia į praėjusius laikus ir atgaivina numirusius žmones.

Didžiulės, neužbaigtos mūsų laikų katedros, kurias mačiau po pietų Croix des Huinse, vakare vėl iškilo mano mintyse, kai ilgai pasivaikščiojęs po miestelį galų gale atsisėdau pavargęs prieš nedidelę smuklę priemiestyje. Priemiestį čia panašūs visuose pasaulio miestuose. Asfaltas ten didžiausia retenybė kanalizacija, primityvi, o gatvės pavadintos tik šio kvartalo gyventojams žiniais poetais ar gydytojais filantropų vardais. Tokie besikuriantys kvartalai,

kur dar nėra nieko tikro ir tvirto, niekas nereikalauja dėmesio ir nekelia nerimo, — tinkamiausia vieta svetimšaliui pailsėti ir pamastyti.

Nedidelėje aikštelėje priešais smuklę, šalia krūvos plytų ir lentų, likusių baigus kažkokį pastatą, darbininkai statė cirko palapinę. Aidėjo plaktuko dūžiai, dirbančiųjų šūksniai ir reikarčiais iš narvo pasigirsdavo prislopintas hienos ar kokio kito žvėrelio lojimas.

Tos nedidelės smuklės priemiesčiuose beveik visur vienodos. Jose nėra nei kokių neįprastų baldų, nei dekoracijų; jų nekeičia nei laikas, nei mados. Tokie pat stalai, suolai, plačiakakliai buteliai, storo matinio stiklo taurės ir pasiraitojęs rankovės šeimininkas mėlyna prijuoste. Taip nuo seno yra visur ir visada, visa tai matė daug lankytojų kartų. Su tokiomis dekoracijomis scenoje gali pasirodyti įvairių epochų ir papročių žmonės, neišsiskirdami vieni iš kitų ir nesudarydami dirbtinumo įspūdžio.

— Taip, pone, — atsiliepė kažkas šalia, patvirtindamas mano mintis, tartum būčiau jas balsu pasakęs.

Tai pasakė giliu, prikimusiu balsu senas žmogus tamsiai žaliu neįprasto kirpimo apsiaustu. Jo žilus ir retus plaukus dengė skrybėlė, iš po jos žvelgė spindinčios, pavargusios akys. Priešais mane sėdėjo don Franciskas Goja, kadaise pirmasis Ispanijos karaliaus rūmų dailininkas, o nuo 1819 metų — šio miestelio gyventojas.

— Taip, pone...

Ėmėme kalbėtis, nors, tiesą sakant, tai buvo Gojos monologas apie save, apie meną, apie bendrus žmonių likimo dalykus.

Jeigu jums šis monologas iš pirmo žvilgsnio pasirodys padrikas, žinokite, kad jį vidiniu ryšiu jungia Gojos gyvenimas ir tapybos darbai.

— Taip, pone, paprasta ir skurdi gyvenimo aplinka yra stebuklą ir didelių dalykų scena. Rūmų ir šventovių didybė ir grožis tėra gėstantis degimas ir žydėjimas to, kas sudygo ir suliepsnojo paprastume ir skurde. Paprastume glūdi ateities daigai, o grožyje ir prabangoje — nuopuolio ir mirties ženklai. Tačiau žmonėms vienodai reikalinga ir prabanga, ir paprastumas. Tai du gyvenimo veidai. Jų neįmanoma pamatyti tuo pat metu, nes, žiūrint į vieną, dingsta iš akiračio kitas. O kam buvo skirta matyti abu, sunku, žiūrint į vieną, užmiršti kitą.

Aš pats visa širdimi visada buvau už paprastumą, laisvą, prasmingą gyvenimą, be spindesio ir turtingų formų. Visa, ką yra kalbėję žmonės, ką ir aš pats kadaise audringais jaunystės metais galvojau ir kalbėjau, taip ir yra. Toks aš esu, toks mano gimtasis Aragonas.

Goja kalbėjo, o aš žiūrėjau į stalą, — ten gulėjo jo dešinioji ranka, tarsi gyvendama savarankišką gyvenimą. Nepaprasta ranka, tartum burtininko talismanas, — gyslota, pilka, stipri ir sausa, lyg kalva dykumoje. Toji ranka gyva, tačiau jos gyvybė nematoma, kaip akmens. Nėra joje nei kraujo, nei syvų, ji iš kažkokios kitos medžiagos, kurios savybių mes nežinome. Tai ne ta ranka, kuri sveikina, glamonėja, ima ar duoda. Žvelgdami į ją, su baime klausiamo: ar iš tiesų gali taip atrodyti žmogaus ranka?

Ilgai negalėjau atitraukti žvilgsnio nuo rankos ant stalo. Ji visą laiką gulėjo nejudėdama, tarsi akivaizdžiai patvirtindama senio žodžių teisingumą. Jis kalbėjo sodriu, krūtininiu balsu, kuris veržėsi iš gerklės kaip nesutrūdoma liepsna.

Kalbėjo apie meną, žmones, apie save, lengvai ir paprastai pereidamas nuo vienos temos prie kitos, valandėlę nutildamas, — tada aš įsiterpdavau tik nebyliu klausimu, baimindamasis, kad senis staiga nedingtų, kaip dingsta vaikučiai.

— Matote, pone, menininkas — tai „nepatikimas“, užsimaskavęs žmogus, žmogus, keliautojas su suklastotu pasu. Jo veidas po kauke gražus, o padėtis žymiai aukštesnė, negu rodo pasas, bet tai neturi reikšmės. Žmonės nemėgsta paslaptingo ir maskavimosi, todėl laiko jį nepatikimu ir dviveidžiu. O nepasitikėjimas, jeigu jau sykį kilo, neturi ribų. Jeigu menininkas kaip nors atskleistų pasauliui savo tikrąjį veidą ir pašaukimą, kas patiktų, jog tai paskutinis jo žodis? Galų gale jeigu parodytų savo tikrą pasą, ar žmonės nepagalvotų, kad jis kišenėje turi dar ir trečią? O jeigu nusiplėštų kaukę, norėdamas pasižiūrėti tiesiai į akis ir nuoširdžiai nusijuokti, tai tikriausiai atsirastų tokių, kurie paprašytų, kad iš tiesų būtų nuoširdus, pasitiktų jais ir kad neatsisakytų nusimesti ir tos paskutinės kaukės, panašios į žmogaus veidą. Toks jau menininko likimas, kad gyvenime patenka iš vieno nenuoširdumo į kitą ir nori suderinti vieną prieštaravimą su kitu. Netgi tie ramūs ir laimingieji, kuriuose sunku tai pastebėti, nuolat svyruoja ir mėgina sujungti du kraštutinumus, bet jiems niekaip nepavyksta.

Kai gyvenau Romoje, vienas mano bičiulis tapytojas, linkęs į mistiką, kartą pasakė:

— Tarp menininko ir visuomenės — nedideliu mastu — tokia pat praraja kaip toji, kuri egzistuoja tarp Dievybės ir žemiškojo pasaulio. Pirmasis iš tų antagonizmų yra tikrai kito simbolis.

Matot, pone, jis šitaip pasakė savo mintį. Tiesą galima įvairiai išreikšti, tačiau tiesa yra viena ir sena.

Paolas, pasinaudodamas fikcija, išreiškė mūsų bendrą mintį.

Kartais ir aš pats klausiu savęs: kas gi yra tas pašaukimas? (O tai iš tikrųjų pašaukimas, nes kaipgi kitaip, jeigu žmogus tam skiria visą savo gyvenimą, patirdamas šitiek džiaugsmo ir kančių?) Koks gi neįveikiamas, nepasotinamas potraukis verčia mus iš tamsios nebūties ar kalėjimo, — juk toks mūsų ryšys su viskuo, kas yra gyvenime, — plėsti iš tų pančių gabalą po gabalo žmogiškojo gyvenimo ir svajonių, suteikti jiems formą ir „amžiams“ užfiksuoti trapia kreida nepatvariame popieriuje.

Kas yra tie tūkstančiai mūsų rankų, akių ir smegenų, palyginus su beribe karalyste, iš kurios instinktyviai nuolat atsilaužiame po gabalėlį? O vis dėlto tos pastangos, daugumai žmonių iš tikrųjų beprasmiškos ir bergždžios, turi gamtos diktuojamo didingumo ir skruzdžių atkaklumo, — skruzdžių, kurios statosi skruzdėlyną judrioje vietoje, iš anksto žinodamos, kad jis bus sugriautas ir sutryptas.

Prakeikta kančia ir nepalyginamas jaudulys, kai užbaigiame tą darbą, leidžia mums labai aiškiai pajusti, jog kažką iš kažko atimame. Imame iš vieno tamsaus pasaulio ir atiduodame kitam, mums nepažįstamam, perkeliame iš vieno į kitą. Todėl menininkas yra tarsi už „įstatymo ribų“. Tai eretikas tikrąja šio žodžio prasme. Vidinės jėgos verčia jį nežmoniškomis, beviltiškoms pastangoms kurti aukštesnę ir nematomą harmoniją ir tuo pat metu griauti tą žemesniąją, matomą, kuriai jis turėtų priklausyti visa savo esybe.

Mes tarytum antroji gamta kuriame naujas formas, sustabdome jaunystę, užfiksuojame vaizdą, kuris „gamtoje“ keičiasi arba gęsta po kelių akimirkų, pagauname ir įamžiname trumpus, veik nepastebimus virpesius ir paliekame juos su visomis paslaptimis būsimosioms kartoms. Ir ne tik tai. Kiekvieną judesį ir kiekvieną vaizdą mes paryškiname vos pastebima linija ar spalviniu niuanšu. Tai neperdeda, neklatoja ir nekeičia reiškinio esmės. Tai nepastebimas, bet tvirtas įrodymas, kad objektas sukurtas antrą kartą patvaresniam ir reikšmingesniam gyvenimui, ir tas stebuklas įvyko pačiuose mumyse. Meno kūrinio meistriskume, kuris tarsi liudija paslaptinę menininko bendradarbiavimą su gamta, įžiūrima demoniška meno kilmė. Yra legenda, kad Antikristas pasirodys Žemėje ir sukurs tą patį, ką ir Dievas, tik tai jo kūriniai bus tobulesni, geriau padaryti. Jo bitės neturės geluonių, o gėlės nevys taip greitai kaip da-

bar. Tuo jis sugundys gobšuočius ir lengvatikius. O gal menininkas yra Antikristo pirmtakas? Gal mes visi, visa menininkų armija, žaidžiame Antikristą, kaip vaikai žaidžia karą?

Jeigu Dievas sukūrė ir įkūnijo formas, tai menininkas kuria jas savo paties sąskaita ir įkūnija iš naujo. Jis falsifikatorius, bet ne savanaudis — falsifikatorius iš prigimties, todėl pavojingas. Menininkas yra naujų formų kūrėjas, naujų, panašių, bet ne tokių pačių reiškinių ir apgaulingų pasaulių. Žmogaus akis gali keliauti po juos ir didžiudamasi, ir gėrėdamasi, bet jeigu pabando įsismelkti giliau, tuoj pat prapuola menkystės bedugnėje.

Taip dėstė savo didžiąją teoriją mano bičiulis Paolas, italas su slavų kraujo priemaiša. Tikrai žmogus, turintis polinkį į svajones ir mistiką, gali taip samprotuoti. Mane sudomino, kad kažkas gali kurti ir griauti pasaulius, esančius už tų ribų, kur jis pats gyvena. Būdamas visiškai kitoks negu jis, neįstengiau įsigyventi ir kalbėti taip kaip jis. Jau tada nujaučiau, ką dabar gerai žinau: visa, kas egzistuoja, sudaro vieną vienintelę tikrovę. Mus paprasčiausiai apgaudinėja instinktai ir skirtingos mūsų jausmų reakcijos, daugelyje reiškinių matome savitus pasaulius, įvairius savo esmę ir savybėmis. Tačiau tai tik iliuzija. Egzistuoja vienintelė tikrovė su amžiniais potvynių ir atoslūgių dėsniais, pažįstamais tik iš dalies, tačiau visada tokiais pačiais.

Jeigu nebijočiau suklysti ir savavališkai keisčiau priežastis pasekmėmis, Paolo tezėms apie demonišką menininko profesiją galėčiau surasti naujų ir svarių argumentų. Tačiau iš tų faktų aš nedarau tokių išvadų kaip jis. Apskritai nedarau jokių išvadų. Matau tik faktus. Paolas kalbėjo: menininkas yra prakeiktas, nes jis toks ir toks. O aš sakau: menininkas yra toks ir toks. Ir dėl to visiškai su juo sutinku.

— Mano namuose gyveno mažoji Rosarita su motina (tardamas šį vardą, senis nublėbė akis, o ant jo privertų vokų tarsį nusileido lengva migla). Vieną dieną — Rosaritai tada buvo penkeri metai — išgirdau, kaip ji kalbasi su berniuku, kuris jau lankė mokyklą ir puikavosi prieš ją savo žiniomis.

— Ar žinai, kas sukūrė žmones? — klausė berniukas.

— Žmones? Žinau. Dėdė Franciskas, — atsakė mergaitė ir parodė į portretus mano dirbtuvėje.

Berniukas, kuris norėjo pasigirti, pralemeno, tartum būtų staiga pamiršęs katekizmą:

— Dievas... Dievas sukūrė.

Tačiau jis neatitraukė žvilgsnio nuo portretų, o mergaitė, stabtelėdama prie kiekvieno, pergalingai kartojė:

— Dėdė Franciskas... Dėdė Franciskas.

Aikštelėje priešais smuklę, kur stovėjo cirkas, pasigirdo trimitų ir būgnų garsai. Senis valandėlę klausėsi. Neatrodė, kad būtų buvęs nepatenkintas, surišęs. Instrumentai pamažu nutilo. Skambant vien tikrai aukštai rago melodijai, jis vėl prabilo tyliai ir aiškiu balsu:

— Cirkas man labiausiai įprasta teatro forma. Tarp didžiųjų teatro būdų cirkas yra mažiausia. Kiekvienas viešas spektaklis turi kažką gėdinga, neleistina. Kai buvau jaunesnis, dažnai sapnuodavau, jog vaidinu teatre reikliai ir gausiai publikai. Apstulbęs klausdavau savęs, kaip čia atsitiko, kad nepasiruošęs atsidūriau scenoje. Ir netgi turiu vaidinti vaidmenį, kurio iš anksto net neperskaičiau ir nemoku nė vieno žodžio.

Sunku apsaityti, koks tai būdavo košmariškas sapnas, o sapnuodavau jį dažnai.

Gyvenime teko daug sykių susidurti su teatru ir aktoriais. Ir kiekvieną kartą įsitikindavau, kad teatras yra bergždžiausia iš visų mūsų pastangų. Kiek-

vieną kartą teatras man sukeldavo skurdumo ir tuščio darbo išpūdį. Pagalvavau, ar kartais tas jo skurdumas nėra likimo pirštas, kurio vis tiek kad nors sulaukia bet koks dirbtinumas? Medaus korys nupieštas ant kartono – kalniečio dovana miško dievybei, – tas kažkokioje operoje matytas vaizdas taip paveikė mane, jog kitą dieną negalėjau nei valgyti, nei piešti. Visą laiką mane persekioja negyvo daikto vizija, netgi blogiau nei negyvo – negimučio, vienodai nutolusio ir nuo imitacijos, ir nuo tikrovės. Jeigu man reikėtų ieškoti teatrinio meno simbolio, pasirinkčiau tą kartoninį medaus korį. Vien iš apgailėtinų rekvizitų, kuris šimtus kartų bandė žiūrovų akims tapti medumi ir šimtus kartų nešvarus, nereikalingas grįžo į rekvizitų dėžę.

Netgi žymiausiuose teatruose viskas aprūkę ir nešvaru. Aktoriaus profesija sunkiausia ir skurdžiausia iš visų profesijų. Todėl aktoriai, gyvendami ne pagal savo padėtį, tiek puotauja, valgo ir geria, kaip pasmerktieji mirčiai.

Gera pažinojau vieną aktorę...

(Senis sumurmėjo, tartum tik sau tardamas jos vardą, prisimerkę ir vėl į akis atitraukė miglą.)

Tai buvo nuostabi moteris, drąsi ir kilnios širdies. Tik dėl jos ir lankydavau teatrą, nors matyti ją scenoje man buvo tikra kančia. Vieną dieną – tada sėdėjau pirmoje eilėje – pamačiau, kad vaidinimo metu jos ilgos baltos suknelės kraštas užsikabino už vinies grindyse. Ji tai pajuto, bet rečitavo toliau ir tik beviltiškai trūkčiojo koją, mėgindama išsilaivinti. Tie bejėgio sugauto žvėrelio judesiai deklamuoju patetines eiles, ją išpylęs šaltas prakaitas ir baimė, kad kils skandalas, tarsi žaibo šviesa atskleidė man aktoriaus meno bergždumą. Po šio atsitikimo ilgesniam laikui netekau malonumo bendrauti su nepamirštama moterimi.

— Dažnai buvo kalbama, kalbama ir rašoma apie mano pernelyg didelį ir liguistą niūrių temų, drastiškų ir dviprasmiškų scenų pamėgimą. Tai buvo kartojama pokalbiuose su manimi ir laiškuose – taip abejingai, nesusimąstant, beprasmiškai, kaip dažnai žmonės daro daugelį dalykų.

Vienu metu Madride, dar prieš anuos karus, moterys ir vyrai, šnekėdamiesi su manimi, slapta žvilgčiodavo į mano rankas, tarsi norėdami įsitikinti, ar čia tos rankos. Žinau, jog sklido kalbos, kad tapau naktimis, padėdamas šėtono, kad užsiimu nedorais darbais, – kokie jie, tiksliai nežinoma, bet tikrai susiję su nelabuoju. Tuo tarpu tais laikais visoje Ispanijoje nebuvo kito tokio nedrąsaus ir kuklaus žmogaus kaip aš.

Man nerūpi, ką žmonės galvoja apie mane, bet tai svarbus pavyzdys, rodantis, kaip žmonės nesupranta meno. O aš aiškinu savo padėtį labai paprastai.

Visi žmonių judesiai kyla iš poreikio gintis arba pulti. Tai pagrindinė, nors visų užmiršta, bet tikra ir vienintelė judesių priežastis. Pati meno prigimtis neleidžia priepiešti daugybės smulkių judesių, iš kurių kiekvienas atskirai paimtas nebūtų niūrus ir grėsmingas. Ir kiekvienas dailininkas, jeigu nori tapyti, kaip aš tapiau, privalo tą judesį parodyti, kaip visų nesuskačiuojamų judesių rinkinį; toks kondensuotas judesys turi savyje šiandien išnykusią tikros kilmės žymę – puolimo ir gynimosi, įniršio ir baimės. Kuo daugiau judesių įsuta į jį, tuo jis išraiškingesnis ir tuo įtikinamesnis. Štai kodėl mano pieštų žmonių formos, jų pozos ir judesiai niūrus, grėsmingi, dažnai kraupūs ir baisūs.

Galima pasakyti, kad yra nerūpestingų dailininkų, kurie tapė tik idilines scenas ir linksmus, nerūpestingus veidus. Yra ir tokių gyvenime. Ir aš pats kartais esu taip piešęs, tačiau kiekvienai tokiai būsenai, išlaisvintai nuo baimės ir savisaugos instinkto, reikia daugybės kitų, tų kovingų judesių, kad palaikytų ir apgintų jos nenatūralų ir trumpalaikį grožį bei laisvę. Beje, grožio šaltinis visada buvo arba žmogaus likimo tamsa, arba žmogaus kraujo žėrėjimas. Negalime užmiršti, jog kiekvienas žingsnis veda į kapą. Vieni to man pakanka pasiteisinti. To niekas negali paneigti.

Vieną kartą pramogaudamas nupiešiau vandens paviršių vakaro šviesoje ir valtį, paskui kurią sklido bangelės. Vaizdas buvo neryškus, be detalių, matomas tolumoje. Tą škieč atidaviau bičiuliui, žmogui išmintingam ir atviraširdiškam, ir leidau pačiam sugalvoti pavadinimą. Daug nesukdamas galvos, jis pavadino „Paskutiniu plaukiojimu“, nors žiūrėdamas į piešinį to negalėjai pasakyti.

— Portretų tapytojas turi vykdyti ypatingai sunkią užduotį. Portretistui tai didžiulė kančia: jam tenka išskirti modelį iš visko, kas jį supa, kas sieja su žmonėmis ir pasauliu. Tas modelio išlaisvinimas, kaip pasakytų mano bičiulis Paolas, kažkuo primena antikristo veiklą, — tai antikūryba. Mes dar kartą pereiname visą modelio likimo kelią, tiktai priešinga kryptimi, kol asmenį, prie kurio sulaukėme žvilgsnį, išvedame į platesnį lauką, tada paliekame jį ten vienišą, tarsi haismės vietoje. Ir tik čia, kaip tik čia pradėdame jį kurti iš naujo.

Visos kitos meno sritys visada vaizduoja žmogų, susijusį su kitais žmonėmis. Ir kuo žmogus originalesnis, kuo savitesnis, tuo aiškiau reikia parodyti jo santykį su kitais žmonėmis, išryškinti jo savitumą. O nutapytas žmogaus paveikslas yra vienišas, visiems laikams išskirtas iš kitų, nes portretas neturi nei tėvo, nei motinos, nei sesers, nei savo vaiko. Jis neturi nei namų, nei vilties, dažnai netgi vardo. Kai jis žvelgia į mus gyvomis akimis, jis jau miręs ir vaizduoja praėjusį gyvenimą, kuris nutrauktas todėl, kad būtų įkūnytas piešinyje. Tai paskutinė — ne paskutinė, bet vienintelė žmogiškoji būtybė pasaulyje paskutinę savo akimirką. Sustingęs žmogus žiūri liūdnai ir su baime, kaip ligonis į gydytoją, ir žvilgsniu, nes tik šitaip gali kalbėti, sako: „Išeini, kad gyventum ir dirbtum toliau, nukreipi akis į kitus žmones. Aš lieku čionai, pasmerktas ir sukaustytas, liudininkas, pažįstamas tik iš vardo, amžiaus ir profesijos, o dažnai netgi ir tai nežinoma. Pasilieku čia amžinai kaip atvaizdas, galų gale ne kaip savo paties, bet vieno tavo žvilgsnio atvaizdas“.

Žmogus portrete yra toks vienišas, jog dailininkas kartais jaučia, kad būtina nupiešti prie portreto dar kokį nors simbolinį daiktą, kuris jį aiškina. Aš pats tai kelis kartus esu daręs, tačiau netrukus pastebėjau, jog tai tuščios pastangos. Ilgainiui keičiasi ne tik rekvizitų, instrumentų, ginklų ar žaislų išvaizda, bet ir reikšmė. O paskui jie, anachroniški ir nesuprantami, lieka be portreto. Jie irgi atrodo vieniši ir tik liudija, kad portrete pavaizduotas asmuo dar labiau atsiskiria nuo pasaulio ir tolsta nuo mūsų.

Kadaise labai jaudinausi dėl to portreto vienišumo, dėl jo kurtumo ir amžino tylėjimo ir nusprendžiau parašyti šalia kelis žodžius: vardą ar šiaip ką nors, kas charakterizuotų to žmogaus praeitį ir nors kiek priartintų prie žiūrovo. Tačiau greitai supratau, jog tai neskoninga ir bergždžia. Netgi naktimis neduodavo man ramybės tie lengva ranka parašyti žodžiai. Ir nebegalėjau tų žodžių užtepti, nes portretas jau priklausė ne man. Bejėgiškai žvelgiau priešais, regėdamas per ilgus metus nenusitrynusius žodžius, nebetekusius savo pirmąpradės reikšmės ir visiškai nesiderinančius su naujųjų laikų stiliumi — jie tik kelia apgallėtiną žiūrovų šypseną, jeigu apskritai gali ką nors sukelti, ir liudija, kad nelaimingas portretas dar vienišesnis, svetimesnis ir dar labiau nutolęs.

Galų gale įsitikinau, jog nėra nuo to jokių vaistų, jokio išsigelbėjimo. Piešdami žmogaus portretą, palaipsniui žudome jį, žudome kiekvieną pažvelgimu — kaip gamtininkai operuodami bandomąjį gyvūną. O kai galutinai pribalginame, jis atgyja mūsų paveikslė. Tačiau žmogaus vienišumas portrete yra didesnis negu skeleto žemėje.

Tai portreto piešimo menas. Pradedantys ir prasti tapytojai nemoka piešti portretų, nes nesugeba piešiamo asmens išlaisvinti iš pasaulio, izoliuoti ir „išpreparuoti“. Prastą portretą galima pažinti iš to, kad žmogus jame prislėg-

tas, įpintas į aplinką, kurioje viena savo dalimi gyvena, nes dailininkas nedirbo ar nesugebėjo atlikti sunkaus darbo — išskirti iš aplinkos, „nužudyti“ ir „įamžinti“ asmenybės.

— Manė visada apima abejonės, kada girdžiu sakant: yra tūkstančiai piešimo būdų. Iš kur tūkstančiai? Ir kodėl tūkstančiai? Jeigu yra daugiau kaip vienas, tai jų tikriausiai yra daugiau kaip tūkstantis. Tada visai nėra ribų. Ir kas iš to, kad yra tūkstantis, jeigu kiekvienas iš mūsų žino ir sugeba naudotis tik vienu būdu. O tie, kuriems egzistuoja tūkstančiai būdų, apskritai nepiešia.

Dar būdamas jaunas aš tai aiškindavau karštakošiams oponentams disputų vakaruose. Aš ir dabar nelabai sugebu aiškiai dėstyti savo minčių, o tada visai nemokėjau įtikinamai kalbėti. Kitas dalykas, kad tokio tipo žmonių niekas ir neįstengia įtikinti. Atsimenu, tada štai taip kalbėjau: aš galiu piešti tik vienu būdu. Juo savo darbe naudojosi mano teta Anuciata iš Fuente de Todoso. Būdamas mažas stebėjau, kaip teta moko austi savo dukrą, nedaug vyresnę už mane. Mažylė sėdėjo staklėse, o teta — šalia jos. Šaudyklė lakstė, dunksėjo staklės, bet tame triukšme vyravo rūstokas mano tetos balsas, — ji šaukė su lig kiekvienu muštuvų stuktelėjimu:

— Priplak tankiaul! Ko gaili? Stipriau mušk!

Mažylė gūžėsi nuo tų pamokymų ir mušė iš visų jėgų, tačiau tetai audeklas vis dar atrodė nepakankamai tankiai priplaktas. Ji ištisomis dienomis sėdėjo prie mergaitės ir rūščiai šaukė:

— Mušk! Tankiaul! Stipriau laikyk muštuvus!

Visą gyvenimą tapiau laikydamasis tos paprastos ir griežtos moters deviso. (Visi, kurie dirba naudingą darbą, yra griežti.) Kiek Madrido snobai ir reformatoriai šaipėsi iš „tetos iš Fuente de Todoso“ recepto, man kiekvieną kartą, kai davęs per didelę valią vaizduotei „nepriplakdavau“ kaip reikiant, paveikslas išeidavo prastas. Tai nereiškia, kad kiti geri. Tačiau aš padariau viską, ką galėjau ir sugebėjau, kad jie tokie būtų.

Tiesa, buvo kalbama, jog aš vengiu sunkumų ir žiūrovui darau įspūdį dėl to, kad lengvai pakarikatūrinu kurią nors vieną vietą. Pirmoji nuomonė visiškai neatitinka tiesos, o kita — tik iš dalies. Nevengiau sunkumų, pats juos garbingai įveikinau, tačiau „tankiai išaustas audinys“ būdavo kaip tik toje „išryškintoje“ vietoje. Žinokite, kiekviename paveiksle tik viena vieta padėda žiūrovui susikurti tikrovės iliuziją. Ji vienintelė yra svarbiausia, lemiama, prilygsta parašui vekselyje. Tai gali būti akys arba ranka, arba netgi paprasta metalinė saga, kaip nors ypatingai apšviesta.

— Visada stebiuosi savimi ir apgailestauju, kad prisimenu, su kokių žinių prietarų ir pavojingų užgaidų bagažu kadaise išėjau į gyvenimą. Jeigu tuo metu būčiau galvojęs apie gyvenimo pagrindus, būčiau daręs neatleistiną klaidą. Tokia buvo visuomenė. O aš, nemokėdamas ir žinių trokštantis dailininkas, viską laikiau grynų pinigų. Bet vėliau pastebėjau, kad toji visuomenė braška, man prieš akis praplaukė tiek pasipiktinimą ir pasibaisėjimą keliančių dalykų, jog net žvėris mano vietoje būtų pradėjęs mąstyti ir daryti išvadas.

Sunkiausios buvo tos akimirkos, kai pastebėjau pasaulio valdovų menkystę ir tamsumą, taip pat ir plunksnos bei mokslo žmonių sugebėjimų ribotumą, jų bejėgiškumą ir nepastovumą. Mačiau principus ir sistemas, iš pažiūros tvirtesnes už granitą, bet, susidūrusios su negailestingomis ir piktomis minios akimis, jos išsisklaidydavo kaip rūkas. O, rodos, buvęs tikras rūkas prieš tas pačias mano akis kūrė ir tvirtino nepajudinamas ir šventas teises, kietesnes už granitą. Mačiau mirtį ir ligas, karus ir maištus. Ir matydamas visa tai, klausiau savęs, kokia visų tų permainingų prasmė, koks planas, pagal kurį viskas vyksta, prie kokio tikslo einama? Žiūrėjau, klausiausi, mąsčiau — ir niekaip negalėjau įžvelgti nei prasmės, nei plano, nei viso to tikslo. Bet padariau vieną

negatyvią išvadą: mūsų pačių mintis, kad ir kiek stengtųsi, nedaug ką reiškia ir nieko negali. Taip pat ir teigiama: reikia išsiklaudyti į šimtametes žmonijos legendas, pėdsakus ir iš jų stengtis, kiek įmanoma, išpėti mūsų likimo prasmę.

Yra kelios žmonijos veiklos sritys, apie kurias per visus laikus pamažu, plonais sluoksniais kuriasi legendos. Ilgą laiką pasinėręs į tai, kas darėsi aplink mane, antroje gyvenimo pusėje padariau išvadą, jog bergždžias ir nusi-kalstamas dalykas ieškoti prasmės tariamai reikšminguose įvykiuose, kurie dedasi aplink mus. Prasmės reikia ieškoti tuose per šimtmečius susikūrusiuose pagrindinių žmonijos legendų klotuose, — jie atnaušina, tiesa, kaskart vis nepatikimiau, tą tiesos grūdėlio formą, legendos branduolį, aplink kurį ji susiklosto, ir šitaip perkelia ją iš vieno amžiaus į kitą. Legendose glūdi tikra žmonijos istorija, ir jų dėka galima įveikti ne visiškai atskleisti, tai bent nujauti jos esmę. Yra kelios pagrindinės žmonijos legendos, nurodančios ar bent ap-šviečiančios kelią, kurį mes nuėjome, o gal netgi ir tikslą, kurio siekiame. Legenda apie gimtąją nuodėmę, legenda apie tvaną, legenda apie Nukryžiuo-tąjį Sūnų — žmonijos Išganytoją, legenda apie Prometėją ir ugnies pagrobi-mą...

Paskutinius žodžius kurčias senis rėkte išrėkė. Po to jis staiga nutilo ir įbedė sustingusį žvilgsnį į tolumą, kaip kad daro jūrininkai, žvelgdami į atvirą jūrą. Atrodė, kad netikėtai stojusioje tyloje jis klausosi tų nesuskaičiuojamų legen-dų, kurių pavadinimų nežinojo ir negalėjo išvardyti. Jis ilgai tylėjo, kol pa-galiau pasigriebė į stalą, už kurio sėdėjo. Atrodė kaip žmogus, iš kažkur sugri-žęs. Akis aptraukė švelnus rūkelis — tai viskas, kas liko iš buvusios šypsenos. Senis kalbėjo toliau tyliai, pačiu tyliausiu balsu, koku gali kalbėti kurčias žmogus.

— Mano jaunystės laikais apie tuos dalykus buvo kalbama pašnibždomis, tik su patikimais ir artimais žmonėmis, dažniausiai akis į akį. Šiandien, dvidešimt aštuntaisiais mūsų amžiaus metais, jau seniai apie tai gali kalbėti kas nori ir ką nori... Žinoma, tai nereiškia, kad šių dienų žmonės neturi temų, kurio-mis galima kalbėtis tik prie keturių akių.

— ...

— Patikėkite, man teko visko matyti, ir šiandien niekuo nesistebiu, niekas man nekelia entuziazmo, ir ne dėl to, kad būčiau bukas ar abejingas. Turiu tam teisę. Tą teisę įgijau todėl, kad viską mačiau. O stebėti reikia daug, kad pamatytum viską. Mačiau gamtą, mačiau visuomenę. Ak, visuomenė! Pa-žįstu jos kristalizacijos dėsnius, tokius šiurkščius, jog jie mus glumina ir glu-mins visais laikais. Girdžiu jos žingsnius, kurie nors ir labai didelį triukšmą kelia, tėra trypciojimas vietoje. Pažįstu varguomenę, kantrią ir ramią masę. Pažįstu maištininkus — žmones, einančius prieš srovę; elgetas ir prostitutas. Pažįstu karalius ir kunigaikščius, mūsų ir kitų kraštų. Pažįstu generolus ir mi-nistrus, Ispanijos ir Prancūzijos. Ir dar geriau — seržantus, kvepiančius diržų odą ir ūsų pomada. Viską pažįstu. Nesunku tai paaiškinti ir suprasti: piešiau daug ir įvairių žmonių. Kai piešiu žmogaus portretą — valandėlę matau jo gi-mimą ir mirtį. Tie du momentai taip arti vienas kito, jog tarp jų niekam kitam nebelieka vietos. Net vienam atokvėpiui ar judesiui. Tačiau sustoti ir atiduo-ti tylią pagarbą reikia tik minties pasauliui. Minties pasaulis yra vienintelis tikras daiktas tame regėjimų ir vizijų kūryboje, kuris vadinamas realia tik-rove. Ir įveiku nebūtų minties, realizuojančios ir palaikančios mano piešiamą portretą, viskas nugarmėtų į nebūtį, iš kurios ir atėjo, liktų tik išdžiūvusi, nie-ko nesakanti drobė...

— ...

— Tai vyko, kai turėjau truputį daugiau kaip trisdešimt metų, gerokai anksčiau, negu pradėjau sirgti ir praradau klausą. Tada susapnavau keistą

sapną. Jauki, miela svetainė, liudijanti gerą aukštos kilmės šeimininko skonį. Puošnūs baldai, kelios brangios vazos, porcelianas. Šviesiai geltoni švelnaus rašto popieriniai apmušalai. Atidžiau išsiziūrėjęs pamačiau, kad tą raštą sudaro žodžio „mors“ raidės, parašytos didžiosiomis raidėmis: MORS. Visą apmušalų raštą sudarė daugybė kartų smulkiai ir stropiai išraitytas žodelis „mirtis“. Tačiau tie apmušalai neatrodė niūrūs ir nemalonūs. Priešingai — norėjosi kuo ilgiau į juos žiūrėti. Jaučiausi ramus ir patenkintas, kaip paprastai jaučiasi žmogus patalpoje, atitinkančioje jo skonį.

Praėjo aštuoneri, o gal ir devyneri metai. Sirgau, keliavau ir visiškai užmiršau tą sapną. Viloje prie Madrido, kur gyvenau visai vienas, visų pamirštas, daug kentėjau. Ne dėl blogio, kurio pilna pasaulyje, bet dėl savo minčių apie tą blogį. Kiekvienas susitikimas su žmonėmis man kėlė nesuprantamą, panišką baimę. Kiekvieną dieną prieš mane atsiverdavo anksčiau nenujaučiamos blogio ir nelaimių versmės. Dvidešimt keturias valandas per parą jos gniaužydavo man skrandį, neduodavo ramybės širdžiai, nuodijo dieną ir naktį. O paskui praeidavo lyg niekur nieko. Tačiau jų vietą užimdavo kitos. Mažiausias mėginimas bendrauti su pasauliu keldavo baimę. Kai būdavau vienas, toji baimė tiesiog siautėdavo manyje.

Norėdamas apgauti baimę, — žinojau, jog tai mano vaizduotės rezultatas, ir tai labiausiai kamavo, — pradėjau ant didžiausio kambario sienų piešti „antibaimę“. Visas jas išmarginau įvairiais piešiniais, net smeigtukui įsmeigti nebuvo tuščios vietos. Liko tik nedidelis trikampis ties langu. Jis buvo netaisyklingas (mat kadaise kambarys buvo padalytas ir iškirstas papildomas langas) ir atrodė taip Δ . Seniai buvau užmiršęs savo keistą sapną. Nuo to sapno mane skyrė daug metų ir naktų, daugybė sapnuotų kitokių sapnų. Ir vis dėlto ant to nedidelio kambario sienų nenupiešiau jokios figūros ar ornamenta, bet, tarsi laikydamasis susitarimo, kažkieno diktuojamas parašiau žodį „MORS“. Parašiau taip, kaip kadaise buvau matęs sapne: MORS. Žodis liko tenai kaip talismanas. Jis saugojo mane nuo baimės, pasveikau ir sugrįžau į ramų pasaulį, kur valdo protas ir talismanai nebereikalingi.

— Gyvendamas tarp žmonių nuolat klausdavau savęs, kodėl mūsų gyvenime viskas, kas susiję su intelektualumu ir dvasingumu, taip silpna, bejėgiška ir padirka, kodėl visų laikų visuomenėse tiek nepadorumo ir dauguma žmonių tokie keisti. Ir padariau tokią išvadą: šis pasaulis yra materialinių dėsnių ir gyvūnijos pasaulis, be prasmės ir tikslo. Viskas baigiasi mirtimi. Viskas, kas jame yra dvasinga ir intelektualu, čia atsirado atsitiktinai, kaip civilizuoti nuskendusio laivo keleiviai, su savo drabužiais, įrankiais ir ginklais atsidūrę tolimoje saloje, kur gyvena žvėrys ir laukiniai žmonės. Todėl visos mūsų idėjos yra keistos ir tragiškos, kaip ir tie daiktai, išgelbėti iš skęstančio laivo. Jos pažymėtos užmiršto, kito pasaulio, iš kurio kadaise iškeliavome, ženklais, katastrofos, dėl kurios mes čia atsidūrėme, ženklais, ženklais nuolatinių, bergždžių pastangų prisitaikyti prie naujos gyvenamosios vietos. Jos be paliovos kovoja su tuo naujuoju pasauliu, iš esmės priešingu joms, ir tuo pat metu keičiasi, prisitaiko prie jo. Todėl kiekviena didi ir kilni idėja čia sutinkama kaip svetima, ji čia kankinės vietoje. Todėl suprantamas tas neišvenigiamas meno liūdesys ir mokslo pesimizmas...

Visiškai sutemo. Aš to nė nepastebėjau. Tačiau mano pašnekovas, kaip visi seni žmonės, jautriai reagavo į laiko ir oro pasikeitimus. Atrodė, kad vienu metu nutilo visi garsai lauke ir aplink mus. Drauge su netikėta tyla slopo ir Gojos balsas. Buvo visai tylu, kai senis pakilo nuo stalo. Netgi pastūmėta kėdė nesukėlė nė mažiausio bruzdesio. Jis išėjo paprastai, beveik nė neatsisveikinęs, kaip kad iš tokių vietų išeina nuolatiniai lankytojai, lengvai ir natūraliai tepasakė: sudie. Beje, skrybėlė jam visą laiką buvo ant galvos, o kairėje rankoje jis laikė lazda.

Netrukus išėjau ir aš.

O rytojaus dieną su nerimu galvojau apie senąjį žmogų ir vakare manęs laukiantį pokalbį su juo. Vos tik saulė pasislėpė prieplaukoje už pirmųjų laivų stiebų, nuskubėjau į nuošalų priemiestį.

Cirkas jau buvo įrengtas. Aplink jį sukaliojosi darbininkai, dykinėtojai ir tamsiaodžiai kareiviai. Prie įėjimo išdidžiai švietė karbidinės lempos, nors dar nebuvo sutemę. Apie jas spietėsi pirmieji naktiniai drugiai ir džiūgaujantys vaikai.

Smuklėje buvo ramu, beveik tuščia. Atsisėdau prie staliuko, prie kurio sėdėjome vakar. Užsisakiau vieną iš tų pietų gėrimų, kurių skonis neatitinka intensyvios spalvos ir kurie būna taip atšaldyti, kad sukelia dar didesnę troškulį. Žodžiu, gėrimas, kurio pati geriausia savybė — pavadinimas. Valandėlę sėdėjau ramus ir tikras, kad jis ateis, tačiau pamažu tas tikrumas ėmė silpnėti ir galų gale virto nerviniu laukimu. Mane kamavo nusivylimas, nors žinojau, jog neturiu tam jokių teisės. Prisiminiau viską, ką vakar pasakė senas žmogus, ir mintyse kartočiau klausimą, kurį norėjau jam pateikti. Tada pirmą kartą šmestelėjo mintis, kad užrašysiu tai, ką iš jo išgirdau.

Kiemą gaubė tamsa. Prie veidrodžio netoli kasos užsižiebė pirmoji lempa. Kad nebūtų ilgu laukti, paprašiau rašymo reikmenų ir popieriaus. Tai sukėlė šeimininko ir tarnų sąmyšį. Tarsi būčiau užsakęs kokį egzotišką patiekalą. Kelnėris, atrodo, norėjo pasakyti: mes tokių patiekalų neturime. Tačiau šeimininkas pasiuntė jį į savo kambarį (durys į jį buvo tiesiai iš smuklės) ir jis atnešė viską, ko prašiau. Gana storo popieriaus, nupirkto ar tik ne per bankrutavusios firmos varžytynes. Juodą, didžiulę rašalinę, kokių šiandien niekur nepamatysi. Seniai nebevartojama juodą prancūzišką plunksnakotį su plonyte kaip gyvatės liežuvis plunksna.

Iš smuklės išėjau vėlai. Rašydamas praleidau dvi valandas, veltui laukdamas vakarykščio pašnekovo. Šeimininkas pavakarieniavo ir su savo klientais lošė kortomis.

Priešais smuklę buvo tuščia, bet aplink cirką šurmuliavo minia. Ryškioje, nemalonioje karbidinių lempų šviesoje veidai atrodė blyškūs ir mieguisti, o akys liguistai blizgėjo. Staiga man pasirodė, kad minios pakrašty pusšėšėlyje matau pakumpusį senį senovinio kirpimo apsiaustu, su lazda rankoje ir didžiule skrybėle, bet tuojau pat pamečiau jį iš akių. Ėmiau skverbtis per minią. Susidomėję cirkui žmonės nesitraukė iš kelio. Sukinėjausi minioje, stumdžiau žiūrovus. Prasispraudžiau iki aikštės galo, bet senio ten nebluvo. Vienas neaukštas sportiškai apsirengęs vyras, prie kurio stabtelėjau uždusęs, tarė man:

— Ko jūs stumdotės? Kas per įpročiai! Tik ir žiūrėk, kad ko nors neištrauktų!

Teko liautis ieškojus to, ko surasti neįmanoma. Pavargęs grįžau į miestą. O kitą dieną anksti rytą visiems laikams atsisveikinau su Bordo.

Versta iš:
Ive Andrič. Staza, Ilica,
predell. Beograd, 1963.

Iš serbų-kroatų k. vertė Stasys Sabonis

St. Sabonis, iš serbų, kroatų, slovakų ir kt. kalbų išvertęs jau 53 knygas ir neseniai atšventęs savo septyniasdešimtmečio jubiliejų, tebėra pilnas energijos ir sumanymų. Vertėjas gausiai susirinkusiems literatūros bičiuliams pristatė ką tik iš leidyklos pakartotinai išleistą serbų rašytojo Ericho Košo knygą — du romanus: „Tinklai. Didysis Makas“.

Keblu buvo iškart kalbėti apie knygą. Visus domino, kokie vertėjo St. Sabonio giminytės ryšiai su krepšinininku Arvydu Saboniu, nugalėjusiu kroatų, bet neįveikusio jugoslavų, tai yra serbų... Pasak paties vertėjo, Arvydas jam — trečios eilės sūnėnas, bet asmeniškai jie ryšių neturi... O karai Balkanuose nutraukė daug vertėjo turėtų ryšių su Balkanų rašytojais.

Kaip pasakojo St. Sabonis, karai lieka karais, o gerą knygą versti malonu. Pasijunti lyg ir bendraautoriumi. E. Košas daugelio romanų ir apsakymų autorius, nobelisto Ivo Andričiaus mokinys. Jo kūrinių išversti į vokiečių, anglų ir daugelį kitų kalbų. Gimė E. Košas 1913 m. Sarajeve, valdininko šeimoje. Jugoslavijoje ir diktatūros metais literatūra nebuvo taip varžoma cenzūros kaip Lietuvoje. Todėl Košo kūryboje daug įdomių ir šmaikščių pastebėjimų bei minčių apie laisvą ir nelaisvą žmogų. Romanas „Tinklai“ — vienas brandžiausių rašytojo kūrinių, pelnęs jam 1969 m. premiją. Šio psichologinio kūrinio pagrindinis herojus — garsus mokslininkas. Jis, pavargęs nuo didmiesčio šurmulio, nuo nenusekusios šeimos ir nelegalios meilės, pabėga į nuošalų žvejų kaimelį jūros pakrantėje. Natūraliai gamtos prieglobstyje „apsivalęs“ sielą ir kūną, pradeda ramų ir naują gyvenimą. Deja, ir čia netrukus tarsis žvejų tinklai apraizgo nauji rūpesčiai, meilės intrigos.

O „Didysis Makas“ — satyrinis romanas. Išjuoklama Josifo B. Tito diktatūra Jugoslavijoje... Siužetas unikalūs: pagautas didelis banginis ir surengta jo paroda... Visi, kas neina žiūrėti, viešai smerkami... Tai, anot St. Sabonio, nesenantis kūri-

nys.

Paminint vertėjo jubiliejų, Respublikinėje M. Mažvydo bibliotekoje buvo surengta jo verstų knygų paroda.

Pats St. Sabonis gyvena ir gyvena ne vien literatūra. Jo tėvas buvo nusipirkęs žemės prie Semeliškių. Stasys baigė tris skyrius Kazokiškių pradžios mokykloje. O ketvirtame skyriuje jau pristigo mokinių. Tai teko ketvirtąjį skyrį baigti vaikstant į atokią Zabariją. O penktas ir šeštas skyrius — Vievyje. Paskui — gimnazija Kaišiadoryse. Ją pavyko baigti per karą.

vas“. Teko užsakyti recenzijas B. Raguočiui ir J. Baltušui. Po aptarimo supykęs Avyžius pasakė, jog romaną reikia rašyti iš naujo. O vyriausiąjį „Vagos“ redaktorių jis pavadino „arkliagalviu“.

O. St. Saboniui „Vagoje“ lemtingos buvo trys nuodėmės. Pirmoji — tai Sluckaltės išleistuvės į Izraelį. Dėl iškilnių surengimo gautas išėjimas iš partijos. Antroji nuodėmė — Lauciaus istorinis romanas. Tai buvo kūriny pusiau su bėda, bet ne tarybinis. Budrus saugumas St. Sabonį pasikvietė ir

istorijų. Kitomis temomis šnekėjo RS leidyklos direktorius Vincas Akelis. Pasak jo, dabar, kai skaitomumas sumažėjęs, o leidėjų daugybė, nė viena knyga negali būti išleista itin dideliu tiražu, nes neišpirtų. Stal 1983 m. pirmą kartą leisti jau minėti E. Košo „Tinklai. Didysis Makas“ išėjo 25 tūkst. tiražu. O dabar — tik 2000 egz.

Anot V. Akelio, 1992 m. leidykla buvo pelninga ir joje klestėjo anarchija. Ir dabar Lietuvoje dar yra apie 700 leidėjų. Vienai išnyksta, kiti atsiranda. Bet leidyba jau nepelninga.

jo. Sunku apsispresti, kokių tiražų knygą leisti. Išpirks? Neišpirks? Nemažai gerų knygų tebeguli leidyklos rūsy, neimamos knygynų. O ismesti knygas į makulatūrą neleidžia sąžinė. Tarkiu atveju leidykla bando knygas išdalinti kaip labdarą. Paklausą tebeturi Salomėjos Nėries lyrika. Pernal, minint poetės jubiliejų, leidykla gražiai apidavidalintą rinktinę išleido 5000 egz. tiražu. Paskui baiminosi, kad neišpirks. Tačiau knyga buvo išgraibstyta, o leidimas pakartotas tokiu pat tiražu. Nors visko pastaraisiais metais prišnekėta ir prirašyta apie S. Nėrį, tačiau tauta tebejaucia gerą poeziją, gerą literatūrą ir atsirenka. Tai geras ženklas. Pasak V. Akelio, todėl mes ir išlikome šiame žemės lopinėlyje.

Susitikimo pabalgoje savo naują knygą „Laiškai iš Nelaisvės namų“ pristatė rašytojas, Žemaitės premijos laureatas Vytautas Girdzijauskas. Tai publicistikos knyga su autobiografiniais elementais apie skaudžią praeitį ir dabartį. Apie tai, kaip mąstome, ką praradome ir ką įgijome. Apie mokytojus ir draugus. Apie rašytojus J. Baltušį ir A. Miškinį. Apie kultūros veikėją J. Keliuotį. Apie rezistentus V. Petkų, V. Skudų, A. Terlecką. Apie nebūtyje pradingusius kaninius ir išaukštintus šarlatanus. Apie dvasios tremtį ir atgimimo viliones.

Šią knygą irgi leido RS leidykla, o lešų leidybai skyrė Jurbarko rajono valdyba, AB „Chemija“ ir korporacija „Matininkai“. Matyt, ir ateityje daugybės gerų knygų pasirodymą ar nepasirodymą lems rėmėjai, mecenatai. O tad dien RS leidykla bibliotekos skaitykloje be jau minėtų knygų siūlė pirkti Vytauto Biožės „Senam dvarelyje“, Marcelijaus Martinaičio „Atmintis“, Alfonso Andrieškevičiaus „33 eilėraščius“, „Egzodo rašytojus“ ir kt. elitines knygas. Pokalbis iškart apie viską ir apie patį svarbiausią — praskaidrino kasdienybę. Turbūt panašių susitikimų su rašytojais ir leidėjais reiktų dažniau, kad nebūtume tokie provinciniai ir lavintume skonį.

Stasys STACEVICIUS

Knygos, krepšinis, politika...

Liepos 5 d. rajono centrinėje bibliotekoje įvyko susitikimas su mūsų kraštiečiu, žinomu vertėju Stasiu Saboniu, su rašytoju Vytautu Girdzijausku ir Lietuvos leidėjų asociacijos pirmininku, Lietuvos Rašytojų sąjungos leidyklos direktoriumi Vincu Akeliu.

vokiečių okupaciją. Po karo, viena gera veikėja parūpino broniruotę ir pavyko išvengti kariuomenės. 1945 m. St. Sabonis pradėjo mokytojauti Kalviuose... Daug visko būta... Bet spalvingiausi išpučiai iš darbo „Vagos“ leidykloje, kur St. Saboniui teko eiti Originaliausios literatūros skyriaus vedėjo pareigas... Tuomet neužteko žiūrėti vien meninės naujų kūrinių vertės... Politika... Glavilits... O didžiausia problema — grafomanai... Juos reikia perskaityti, atmesti...

Buvo įdomybių leidžiant Vytauto Petkevičiaus romaną „Grupė draugų“. Tuo metu — tai buvo antitarybinis kūrinys. O V. Petkevičius — neaiškus žmogus, nes vienaip kalbėjo, kitaip darė... Todėl vyriausiasis leidyklos redaktorius V. Petkevičiaus, kaip ir J. Mikulinsko, neskaitė. Teko vienam St. Saboniui vargti... Visgi saugumas priverstė leidyklą ir autorių kai kurias vietas išmesti. Tokias kaip Stalino laidotuvių aprašymas ir kt.

Labai sunku buvo išleisti ir J. Avyžiaus „Chameleono spal-

vas“. Teko klausinėjo, kodėl jis rankraštį gražino autoriui, o ne perdavė saugumui... Pasirodo, Laucius tą romaną spausdino ir platino pagrindinė, dalimis siuntė į JAV... Gavo Laucius už tai 2 metus kalėjimo. Trečioji St. Sabonio nuodėmė „Vagoje“ — tai A. V. Kojelavičiaus „Lietuvos istorija“. Įtraukė ją į planą. Jau ir spaustuvė surinko... Kadangi buvo įvadas ir komentarai, teko duoti ir Glavilto cenzoriams pažiūrėti... O jie persigando: negal rusai pavalduoti, lietuviai juos muša!... Knyga buvo sulaukta... „Vagos“ vyr. redaktorių tuomet sirgo, o pasirašęs „Lietuvos istoriją“ spaudai buvo St. Sabonis.

Talgi, Arvydą Sabonį iš krepšinio alkštelės išvarė po penkių pražangų. O St. Sabonį iš „Vagos“ leidyklos skyriaus vedėjo pareigų išjojo po trijų. Teko eiti į eilinio redaktoriaus pareigas, į tuomet tik susikūrusią „Vyturio“ leidyklą. O Kojelavičiaus „Lietuvos istoriją“ pasirodė tik atgimimo metais.

Po Stasio Sabonio papasakotų

Todėl atėjo leidyklų jungimosi ir asociacijų metas. Žmonės jau prisitotinai detektyvų, siaubų ir kt. pramoginės, kartais pigios ir žemo lygio literatūros. Vėl daugiau skaitoma elitinės literatūros. Jos tiražai tebėra mažiausi. Tačiau jų reikia. Elitines knygas dabar tebeleidžia „Vagos“ leidykla, pernal atšventusi penkiasdešimtmetį. Praėjusiais metais ji išleido 38 knygas, RS leidykla pernal išleido 28 leidinius. Dar elitine literatūra rūpinasi „Baltos lankos“, „Alma litera“ ir keletas kitų leidyklų. Vieną kitą gerą knygą išleidžia ir smulkūs leidėjai, tačiau jie „pagados“ nedaro. Žinia, elitinės knygos, ypač poezijos knygos, nuostolingos. Tai gi yra pavojus, kad mūsų kultūrą nusteis didžiųjų tautų, ypač anglosaksų kultūra. Jų verstines knygas gausiai leidžia komercinės leidyklos.

Siemet vien per antrąjį ketvirtį RS išleido 8 knygas, o valstybė tebėra skolinga už pirmąjį ketvirtį. Kita blogybė — nėra ryšio tarp leidėjo ir pirkė-